

د تعلیم الاسلام راډیو ویب پانی له خوا:

www.taleemulislam-radio.com

دنا حق قتلولو اود کورنی جنکونو

په باره کبده حضور پاک ﷺ ارشاد ودر

یکونک

مفتی محمد تقی عثمانی

ترجمه کونکې

غلام محمد الانی وال

او

جاوید علی سنوالتی

مکتبہ معارف القرآن کراچی

(Quranic Studies Publishers)

دنا حق قتلولو اود کورنی جنکونو

پس باره کنبد حضور پاک ﷺ ارشاد و نسا

یس کونک

مفتی محمد تقی عثمانی

ترجمہ کونک

علامہ محمد الانی و اک

و

بجاورد علی سہوالتی

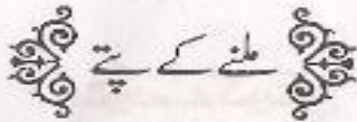
مکتبہ معارف القرآن کراچی

(Quranic Studies Publishers)

جملہ حقوق طباعت بحق مکتبہ معارف القرآن کراچی محفوظ ہیں

باہتمام : حضرت شعیب قاسمی
 طبع جدید : رمضان ۱۴۳۳ھ - اگست ۲۰۱۲ء
 مطبع : احمد برادرز
 ناشر : مکتبہ معارف القرآن کراچی
 (Quranic Studies Publishers)
 فون : 92-21-35031565, 35123130
 ای میل : info@quranicpublishers.com
 mm.q@live.com
 ویب سائٹ :

ONLINE
SHARIAH.com
 www.
 آن لائن خریداری کے لئے تشریف لائیں۔

• مکتبہ دارالعلوم، کراچی	• بیت العلوم، لاہور
• ادارۃ المعارف، کراچی	• مکتبہ رحمانیہ، لاہور
• دارالاشاعت، کراچی	• مکتبہ سید احمد شہید، لاہور
• بیت القرآن، کراچی	• مکتبہ رشیدیہ، کوئٹہ
• بیت الکتب، کراچی	• کتب خانہ رشیدیہ، راولپنڈی
• مکتبہ القرآن، کراچی	• مکتبہ اصلاح و تبلیغ، حیدرآباد
• ادارہ اسلامیات، کراچی/لاہور	• ادارہ تالیفات اشرفیہ، ملتان

- ۸ په قرآن پاك او احاديث نبوي ﷺ كېنې د انساني عخان د حرمت احكام
- ۱۳ د قتل او قتال په باره كېنې ثلويېنت حديثونه
- ۳۸ د خپل مينځي جنگونو نه د بچكيدلو هدايات
- ۳۹ حكمرانو ته خودنه
- ۴۱ د بد كرداره حمكرانانو سره د سلوك كولو طريقه
- ۵۶ چي كله د جنگ په وخت كېنې حق واضح وي
- ۵۷ هغه فتنه چي په هغه كېنې حق سرگند نه وي
- ۷۶ د خانه جنگي په وخت كېنې د صحابو^{رض} عمل

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على سيد المرسلين وعلى

آله وصحبه اجمعين، وبعد:

شيخ الاسلام حضرت اقدس مفتي تقى عثمانى صاحب مدظلمهم
دعالم اسلام يو نومورى او شهره آفاق غرى دے۔ عالم عرب او عالم اسلام
شه چه پوره جهان ے د نوم، خدماتو، کارناموؤ او شخصيت نه خبر دے، د
احياء اسلام او د مذهبي افکار د تشكيل جديد حقله د شيخ الاسلام
صاحب کردار او عمل د روڼ ستورے په شان خلقي، او خلق خدا ترے د
اخپل اخپل ظرف په مقدار استفاده کوي۔ اللهم زد فزد۔

عالمى استعماري قوتونو په عالم اسلام کښه بالعموم او په
افغانستان، پاکستان کښه بالخصوص د قتل و غارت گري داسه بازار گرم
کړيدے چه الأمان الحفيظ۔ ورور د ورور او مسلمان د مسلمان وينه به
دريغه تويه وي او حقسامه د الله تعالى نه وير ترخه نه محسوسه وي، په دے
صورت حال باندے د شيخ الاسلام غوندے بزرگانو فکرمند کيدل مدزي
خبره ده۔ د دغ غم و فکر د علاج د پاره حضرت دا مختصره رساله مرتب
فرمايلي ده، ترجمه ے حضرت مفتي زبيرحق نواز په اخپلو دوو شاگردانو
باندے وکړه، ماخه په تفصيل او شه په اجمال سره دا ترجمه مطالعه
کړيدے، ماشاء الله مناسب ده او اميد دے چه الله تعالى به ے مفيدہ او نافعہ
هم او گرزه وي۔ وما ذلك على الله بعزيز۔

ولى خان المظفر يکے از خدام شيخ الاسلام صاحب مدظلمهم

الحمد لله رب العالمين، والصلوة والسلام على سيدنا ومولانا
محمد خاتم النبيين، وعلى آله واصحابه اجمعين، وعلى كل من تبعهم
ياحسان الى يوم الدين۔

امابعد: په قرآن پاك او سنت نبوي ﷺ كېني د انساني ژوند چه
خومره په تاكيد سره حرمت بيان شوه ده، زمونږ په زمانه كېنيء دومره له
حرمتي كېگي په معمولي معمولي خبرو باندې د يوسړي قتلول دومره عام
شوي دي چې د انسان عزت د مچ او ماشي نه هم له حقيقته پاتي شوه ده،
او افسوس دا ده چې په بعض وخت كېني صرف د قوم پرستي او د عزيزولي
او د فرقه بازي د اختلافاتو په بنياد باندې هم سره په دي غټ جرم كېني
شامليگي چه هغه په خپل عام ژوند كېني ديندار گنرله كيږي۔

او افسوس داده چه په بعض وخت كېني دا غټ جرم گول
دينداري گنرله كيږي۔ عكه په زړه كېني م خيال راغی چه كيديشي د
قرآن پاك او سنت نبوي ﷺ هغه ارشادات د دي خلقو مينكې نه وي يا
هغه طرفته د دوي دهان نه وي چې په كومه كېني د انساني بدن حرمت په
ډير ستاينه (وينا) سره بيان شوه ده۔ او يو انسان په ناحق قتلولو باندې هغه
سخت وعيدونه فرمايله شوه ده چې هغه په بل څه جرم باندې نه دي
فرمايله شوي، د دي وجه نه زړه م دا اوغوبنتل چې د قرآن پاك او سنت
ارشادات په يوه رساله كېني بند كړل شي، چې كه د يو مسلمان ايمان
خومره هم كمزور وي خو د قرآن پاك او د سنت نبوي ادب دهغه په زړه
كېني خامخا وي، د دي وجه نه دا كيديشي كه د الله تعالي يو بنده دا
احكام ولولي او په خپل عمل باندې نظر راوگرزوي، كه چرې د يو

مسلمان په زړه کېښه هم د دې احکامو وارشاداتو د لوستلو په وجه د الله ویره پیدا شوه او د دې د وچې نه ی دگناهونو نه لرې والې پیدا شو نو انشاء الله د دې کړاو قیمت به په محای وې.

(الف) په دې رساله کېښه د ټولونه اول د انسان ناحق قتلولو د حرمت په باره کېښه د قرآن کریم ارشادات نقل کړه شوي دي.

(ب) د هغه نه ورستو په دې موضوع باندې څلویښت حدیثونه راټول کړه شوي دي. چې هغه ته د انساني بدن د حرمت په موضوع باندې چې حدیث وپییل پکار دي.

(ج) د دې نه ورستو د حضور اقدس ﷺ هغه ارشادات جمع کړه شوي دي چه په هغه کېښه جناب رسول الله ﷺ دا هدايات ورکړي دي چې که چرته ظالم او بدکار حکمران مسلط شي، نو عام مسلمانانو له څه لاره اختیارول پکار دي.

(د) د هغه نه ورستو د مسلمانانو په خپلو کېښه د جنگ په صورت کېښه چې مسلمانانوله کوم هدايات ورکړه شوي دي، هغه بیان کړه شوي دي،

الله تبارک و تعالی د د نافع جوړولو سره سره مونږ لره خپل او د خپل رسول ﷺ په تعلیماتو باندې پوره پوره د عمل کولو توفیق راکړې. آمین
ثم آمین.

محمد تقی عثمانی عفی عنه دارالعلوم کراچی

۴ شعبان المعظم ۱۴۳۰ هـ

ترجمه کونکي: غلام محمد الاثی وال او جاوید علی سواتی

۱۱ ربيع الثاني ۱۴۳۱ هـ

پہ قرآن پاک او احادیث نبوی ﷺ کبنے

دانسانی عخان د حرمت احکام

د قرآن کریم او د رسول اللہ ﷺ د حدیثونونہ دا خبرہ د رنہرا ورھے
پہ شان واضحه ده چھی د اسلامی تعلیماتو مطابق د یو انسان ناحق قتلول د
شرك نه ورستو د ٲولونه غت ګناه ده۔

خومره سختی سزاګانے چھی په ناحق قتل باندی په قرآن پاک او
حدیث رسول کبنے راغلی دی دومره په بل ګناه باندی نه دی راغلی،
په قرآن کریم کبنی ارشاد ده:

”وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءُ ۙ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا وَعَصِيبُ
اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا“۔ (النساء ۹۲، ۹۳)

ترجمہ: چاچه یو مسلمان قصداً قتل کرو نو د هغه بدلہ جہنم ده په
هغه کبنے به همیشه وسیر ی او اللہ تعالیٰ به په هغه په قهروی او
لعنت به پر ی کری، او اللہ تعالیٰ د هغه د پارہ ٲیر غت عذاب تیار
کرے ده۔

او ورپسے ارشاد ده:

”مِنْ أَجْلِ ذَٰلِكَ كَتَبْنَا عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَن قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ
نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا
فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ إِنْ
كَثِيرًا مِّنْهُمْ بَعْدَ ذَٰلِكَ فِي الْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ“۔ (المائدہ ۳۲)

ترجمہ: د دی وجی نه مونہر په بنی اسرائیلو باندی دا خبرہ عرض

ڪري وه ڇاڇه يو انسان قتل ڪرو، حالانڪه دا قتل د بل انسان په بدله ڪيني نه ٿو او نه په بدله د ورائي ڪيني وو۔ نو دا داسي دے ٺڪه ڇنگه ڇي هغه تمام انسانان قتل ڪري، او ڇاڇي بچ ڪره زندگي د يو کس لڪه ڇنگه ڇي هغه ٽول انسانان بچ ڪرل، او راوري دي دوي ته پيغمبرانو زمونڙه نبي بنڪاره، او بيا هم ڏير د دوي نه زيادتي ڪوي په زمڪه ڪيني ورستو د دوي نه۔“

او مخڪبي ارشاد دے:

”يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصَلِّيهِ نَارًا وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا“۔ (النساء ۲۹، ۳۰)

”اے ايمان والو! تاسو د يو بل مالونه په ناحقه طريقي سره مه څوڙي مگر دا ڇي وي په يو تجارت طريقيه د بيعي ديو بل په بنوبنه ستاسو سره (نوجائز دے) او مه قتلوي يو بل يقيناً الله تعالى په تاسو باندي ڏير زيات مهربان دے، او ڇاڇي او ڪرو دا ڪار په ظلم او زيادتي سره نو مونږ به هغه په اور ڪبي داخل ڪرو او دا خبره الله تعالى ته ڏيره آسانه ده۔“

په دي آيت ڪريمه ڪبي ڇي ڇه فرمايلي دي يعني ”خپل ڄان مه قتلوي“ د دي مطلب داهم دے ڇي خود ڪشي مه ڪوي او دا هم ڇي يو بل مه قتلوي، نو امام المفسرين علامه طبري رحمه الله د دي آيت په تفسير ڪبي ليڪي يعني بذلك جل ثناؤه ”وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ“ ولا يقتل بعضكم

بعضا وانتم اهل ملة واحدة ودعوة واحدة ودين واحد۔ فجعل جل ثناؤه اهل الاسلام كلهم بعضهم من بعض۔ وجعل القتال منهم قتيلا في قتله اياه منهم بمنزله قتله لنفسه اذا كان القتال والمقتول اهل يد واحدة على من تحالف ملتھما“۔

(تفسير الطبري ج ۵ ص ۳۵: دارالفکر)

ترجمہ: ڇپيل عھان مه قتلوی دینه د الله تعالیٰ مراد دا دے ڇي يوبل مه قتلوی، محکه ڇي تاسو يو ملت او د يو دعوت او د يو دين واله يبي، په دغه شان الله تعالیٰ تمام عالم اسلام والوته د يوبل حصه ويليدې ڇي يو سره هغه مسلمانانو کښه يو کس قتل کړې نو هغه ته داسي ويليدې ڇي يو سره هغه مسلمانانو کښه يو کس قتل کړې نو هغه ته دا سي ويليدې لکه ڇي ڇپيل عھان ئي قتل کړے وي، محکه ڇي قتلکونکے او قتلشوي دواړه په اصل کښي د يوبل ډله کوي د ڇپيل دين مخالف خلقو په مقابله کښي۔

او نور په قرآن پاك كښه ارشاد دے:

”وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِيُورِيهِ سُلْطٰنًا فَلَا يُسْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا“۔

(الاسراء ۳۳)

او ڇي کوم جان ته الله تعالیٰ حرمت عطا کړے دے نو هغه مه قتلوی مگر په حقه سره، او ڇي کوم سره قتل شو په زیادتی سره نو مونږ دهغه ولی ته (د قصاص) اختیار ورکړے دے، بس په هغه باندي لازم ده ڇي په قتل به زیادتی نه کوي۔

یقینا هغه د دي (خبرے) حق دار دے ڇي د هغه مدد و کړلے شي۔

او یو بل مقام کینے د الله تعالیٰ د نیک بندیانو ذکر کرے شوعے دے او ارشاد دے:-

”وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ ۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا يُضْعَفُ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدُ فِيهِ مُهَانًا“

(الفرقان: ۶۸، ۶۹)

ترجمہ: او چي کوم سرے الله تعالیٰ سره د بل معبود عبادت نه کرې او چي کوم محان الله تعالیٰ حرام کرے دے نوهغه ناحق نه قتلوي، او نه هغوی زنا کوي، او چي کوم کس دغه کار او کرې نوهغه به د خپل گناه عذاب ته مخامخ کيږي، په ورځ د قيامت به دغه عذاب ده ته بيا بيا ورکړے شي، او په عذاب کينے به هغه ذليله شي او هميشه د پاره به پکي وسپري په دی دواړه ايتونو کينے صرف د مسلمانانو قتلولو ممانعت نه دے راغلي بلکه د هر هاغه سرې د قتلولو ممانعت دے چي کوم جان ته الله تعالیٰ حرمت نصيب کرے دے۔

نو بس په ديکينے هر هاغه غير مسلمه هم داخل دے چي د هغه سره د مسلمانانو معاهده شوي وي د هغه مال او جان په حفاظت باندی دے۔ دینه علاوه الله تعالیٰ د بنی اسرائیلو بد اعمالیانو ذکر کرے دے او خاص طور باندی دا خبره چي هغوي به یو بل قتلول۔

ارشاد دے:

”وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَ كُمْ وَلَا تَخْرِجُونَ أَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ۝ ثُمَّ أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ

تَقْتُلُونَ أَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِّنْكُمْ مِّن دِيَارِهِمْ تَظْهَرُونَ
عَلَيْهِمْ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ“ - (البقره: ۸۴، ۸۵)

ترجمه: او (یاد کړې) چې کله مونږ تاسو سره پخه وعده کړې وه
چې تاسو د یوبل وینی مه تویو، او خپل محان د خپلو کورونو نه مه
أباسی، او بیا تاسو اقرار کړه و او تاسو د دی پخپله گواهان یې،
دینه پس تاسو هغه خلق یې چې خپل محان قتلوی، او د خپلونه بعض
خلق د هغوی د کورونو نه باهر کوی، او د هغوی خلاف کوی او
زیادتی کوی، چې د هغوی د دښمنانو مدد کوی۔

بیا الله تعالی یوبل مقام کېږي ده غټو گناهونو فهرست یعنی شمار

خودله دے، او ارشاد ئې فرمایله دے:

”قُلْ تَعَالُوا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبِّيَ كَمَا بَدَأَ خَلْقَ الْإِنسَانِ مِن طِينٍ ثُمَّ نَسُوهُ لَأَسْكَنَ سَمَاوَاتٍ مُّتَعَدَّةً فَسَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ سَمَوَاتٍ مَّا تَرَوْنَ عَنْهَا غَمَامًا يُسْفِرُ لَكُمْ فِيهَا لَأَنزُلُ لَكُم مِّنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُرًا لِيُصِغِلَ فِيهَا مِنْكُمْ آلَ آدَمَ وَيُخْرِجَ فِيهَا زُرْعًا لَّكُلِّ فِئَةٍ مِّنْكُمْ أَجْرٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكُمْ لَعِندَ رَبِّكُم مَّا تَكُونُونَ“ - (الانعام: ۱۰۱)

ترجمه: اوا په هغوی (مشركانو) ته چې راشی محه تاسو ته اولولم
چې ستاسو پروردگار په تاسو باندې کومې خبرې حرام کړې دي،
هاغه خبرې دادې۔ چې الله تعالی سره شوك مه شریکوی او د مور
پلار سره نیکی کوی او د غربت په وجه باندې خپل الواد (اولاد) مه
قتلوی، مونږ تاسو لره رزق درکوو او هغوی لره رزق هم ورکوو، او
د بے حیایتي کارونو له نزدې هم مه غځي۔ هغه بے حیایتي بنسکاره وې یا

پتہ وي او چي کوم جان لره الله تعالى حرمت ور کرے دے نو هغه یے
 قصوره مه قتلوی، اے خلقو دادی هاغه خبری چي د کومو تاکید الله
 تعالی کرے دے دپاره د دی چي تاسو هوبنیار شئی۔ د قرآن کریم د
 دي هدایتو مطابق حضور پاک ﷺ هم د مسلمانانو یوبل سره قتل
 قتال منع کولو د پاره ډیر تاکید سره په سحت الفاظو کبے اُمت
 خبرداره کرے دے۔

د قتل او قتال په باره کبے

خلوینت حدیثونه

لاندی د نبی کریم ﷺ سلوینت حدیثونه نقل کیرې چي کومو
 کبے حضور اقدس ﷺ یو کس په ناحق قتلولو باندي سحت سزاگانے
 (وعیدونه) ارشاد فریلي دی، او مسلمانانو ته د سحت گناه نه د بچکیدلو
 نصیحت ئے کرے دے۔

(۱) حجة الوداع په موقعه باندي حضور پاک ﷺ چي کومه
 عظیمه خطبه و یلیوه نو هغه د اُمت د پاره د همیشه د پاره وصیت نامه ده،
 او په هغه کبے د ټولو نه زیات زور په دے خبره باندي دے چي مسلمانانو
 د یوبل وینی مه تویوی ارشاد ئے فرمایله دے:

”فان دمائکم واموالکم“ قال محمد واحسبه قال
 ”واعراضکم حرام علیکم کحرمة یومکم هذا فی بلدکم هذا
 فی شهرکم هذا وستلقون ربکم فیسألکم عن اعمالکم فلا
 ترجعن بعدی کفاراً او ضلالاً یضرب بعضکم رقاب بعض

ألا ليلغ الشاهد الغائب قلعل بعض من يبلغه يكون أوعى له
 من بعض من سمعه“ ثم قال ”الاهل بلغت“ - (صحيح البخارى،
 باب حجة الوداع حديث ٤٤٦ ط: دارالسلام، وصحيح المسلم باب القسامه،
 حديث ٤٣٥٦ وهذا اللفظ له، ط: دارالقلم)

ترجمه: يعنى ستاسو وينه، ستاسو مال او (دَ محمد بن سيرين دَ
 روايت مطابق ستاسو عزتونه د يوبل دَپاره داسه حرام دى لکه شنگه
 چي ستاسو د دى ورخي احترام په دى بنار کيښي په دى مياشت
 کيښي دے او په دى بنار (مکه) کيښي او ستاسو په دى ورخي (غټ
 اختر) کيښي احترام دے۔

تاسو به ټول خپل پروردگار سره ملاقات کوي بيا به هغه تاسونه
 ټپوس کوي ستاسو دَ اعمالو په باره کيښي۔ دى دَ پاره عثمانه بعد
 تاسو بيا داسي کافر يا گمراه مه جوړيگي چي دَ يوبل مَرى وهل
 شروع کړي داخبر هاغه خلقتو ته ارسوي چي کوم موجود نه وي،
 مخکه چي کيديشي کوم کس ته دا خبره ارسيدلشي هغه دَ اصل
 اوريدنکي نه هم زيات يادونکي وي، او وئ فرمايل چي دا خبره ياد
 ساتي ما پيغام اورسوو (يعنى پيغام خداوندى)۔

په دې حديث کيښي چي دا فرمايلي دى عثمانه ورستو تاسو بيا
 داسي گمراه يا کافر نه شي چي دَ يوبل ختونه وهي دَ دې مطلب خودا
 بيان کړے دے چي دا کار دَ کافرانو او گمراهانو دے چي يوبل قتلوي، او
 بل (دويم) مطلبې دا دے چي يوبل کافر يا گمراه مه گنري او مه قتلوي۔
 (فتح الباري، کتاب الديات ج ١٢ ص ١٩٤)

(۲) او مخکینے د حضرت انسؓ نه روايت دے چي رسول الله ﷺ

اوغريل:

”اڪبر الكبائر الاشرار بالله وقتل النفس وعقوق الوالدين
وقول الزور“ (صحيح البخاري، كتاب الديات، باب قول الله تعالى من
احياها حديث نمبر ۶۸۷۱)

ترجمه: يعني په ٽولو گناهونو کښه غټ گناه ددے: د الله تعالى سره
شريک جوړول۔ او د يو انسان قتلول، او مور، پلار نافرمانی کول، او
دروغ ويل۔

(۳) د حضرت عبدالله بن مسعودؓ نه روايت دے چي د حضور

پاک ﷺ ارشاد دے:

”سباب المسلم فسوق وقتاله كفر“

(صحيح البخاري كتاب الادب حديث ۶۵۴۴)

ترجمه: يعني يو مسلمان ته کنز کول د گناه کار دے او هغه د
قتلولو د پاره جنک کول کفر دے۔

(۴) او د حضرت ابوهريرهؓ نه روايت دے چي د حضور عليه السلام

ارشاد دے:-

”اجتنبوا السبع الموبقات۔ قيل: يا رسول الله! وماهن؟ قال:
الشرك بالله، والسحر، وقتل النفس التي حرم الله الا بالحق
واكل مال اليتيم، واكل الربى، والتولي يوم الزحف، وقذف
المحصنات الغافلات المؤمنات“۔

(صحيح المسلم كتاب الايمان حديث ۲۷۱)

ترجمه: یعنی دَ اُوَه (۷) تباہ کونکو کارونونه عخان ساتی۔ تپوس ترینه اوشو چی یارسول الله هغه کوم کارونونه دی هغه اُوَه کارونونه دادی حضور علیه السلام او فرمایل: الله سره خوک شریک کول او جادو کول او داسی یوکس ناحق قتلول چي دَ کوم سږی قتلول الله تعالیٰ حرام کړے دی او دَ یتیم مال خوړل او سورد خوړل او دَ جهاد نه تختیدل او په یوے پاک زفانه باندي تهمت لگول۔ (دَ انسان دَ هلاکت کارونه دي)۔

(۵) او حضرت ابو بکرؓ روایت فرمائی چي حضور علیه السلام ارشاد او فرمائلو:۔

”اذا التقى المسلمان بسيفيهما فالقاتل والمقتول في النار“ فقلت یارسول الله هذا القاتل فما بال المقتول؟ قال: انه كان حريصا على قتل صاحبه“۔ (صحیح البخاری کتاب الایمان حدیث ۳۱)

ترجمه: یعنی چي کله دوه مسلمانان خپلی ټوړې راواخلی او مخامخ شی نو قتلکونکي او قتل شوي دواړه به په جهنم کښي وي، حضرت ابوبکر صدیقؓ فرمائی ماترينه تپوس او کړو چي دَ قاتل په خبره خو پوهه شوم لیکن دا قتل شوي به ولي جهنم ته مخي؟ نو حضور ﷺ ارشاد او فرمائلو چي هغه ددے سږی دَ قتل اراده کړی وه۔

او په صحیح مسلم کښي دغه حدیث په دې الفاظو سره مروی دے: ”اذا المسلمان حمل احدهما على اخيه السلا فهما على جرف جهنم فإذا قتل احدهما صاحبه دخلاها جميعاً“ (صحیح مسلم کتاب الفتن و اشراط الساعة باب اذا تواجه المسلمان بسيفيهما، حدیث ۷۲۱۲)

ترجمه: یعنی ڇي ڪله ڏوڊ مسلمانان ڏي ٻيل خلاف توره راواخلي نو هغه دواڙه به ڏ جهنم په غاره باندې وي بياڇي ڪله په دواڙو ڪښي يو قتل شي نو دواڙه به په جهنم ڪښي داخل ڪړي شي۔

(۶) او حضرت عبدالله بن عمرؓ روايت فرمائي ڇي حضور پاڪ ﷺ

ارشاد فرمايلے دے:

”لن يزال المؤمن في فسحة من دينه ما لم يصب دما حراما۔“

(صحيح البخاري، كتاب الديات، حديث: ۶۸۶۲)

ترجمه: يعني يو مسلمان سرې ته ڏ دين په معامله ڪښي د معافي گنجائش وي ترڅو پوري ڇي هغه په حرام طريقے سره وينه توي ڪري۔ ڏه دي حديث مطلب دادے ڇي ناحق قتل ڪولو سره ڏ معافي امكان بالڪل ختم شي۔ (فتح الباري ج ۱۲ ص ۱۸۸)

(۷) ڏ حضرت عبدالله بن عمرؓ نه دا حديث روايت دے:

”من حمل علينا السلاح فليس منا۔“

(صحيح البخاري، كتاب الديات حديث: ۶۸۶۳)

ترجمه: يعني ڇاڇي په مونڙ (مسلمانانو) باند اسلحه او چته ڪڙه نو هغه ڪس زمونڙ نه نه دے يعني محما په امت ڪښي نه دے۔

پس عبدالله بن عمرؓ فرمائي ”ان من ورطات المور التي لامخرج لمن اوقع نفسه فيها سفك الدم الحرام بغير حله“

(صحيح البخاري، كتاب الديات حديث ۶۸۶۳)

ترجمه: يعني ڪومو گرانو ڪارونو ڪښي ڇي محان بندوان ڪري او بيا ترينه ده وتلو ڇه طريقه نه وي په هغه گرانو ڪارونو ڪښي يو ڪار دادے ڇي يو ڪس په ناحقه قتل ڪري۔

ذ دي مطلب دادے چي ناحق قتلونونہ بعد ذ دي گناه معافی ذ دہ
 دپارہ سختہ گرانہ دہ شکہ چي ذ دي گناه تعلق ذ حقوق العباد سرہ دے
 یعنی بندگانو سرہ دے، او ذ بندگانو حقوق صرف ذ توے سرہ نہ معاف
 کبری چي ترخو پوري هغه بندہ پخپلہ معاف نہ کری چي ذ چاحق ضائع
 شوی وی۔ او ذ قتل کیدونہ بعد دہ هغه د معاف کیدو شہ لار نشته۔

(۸) او حضرت عبدالله بن مسعودؓ روایت دے فرمائی: چي ذ نبی

کریم ﷺ ارشاد دے:

”لا یحل دم امرئ مسلم یشهد ان لا اله الا الله وانی رسول
 الله الا باحدى ثلاث: النفس بالنفس، والشیب الزانی،
 والمفارق لدينه التارك للجماعة“۔

(صحیح البخاری، کتاب الديات، حدیث: ۶۸۷۸)

ترجمہ: یعنی چو کوم مسلمان ذ دي خبری گواہی
 ورکوی چي ذ الله تعالیٰ نہ علاوہ یوہم ذ عبادت لائق نشته
 دے او عہ ذ هغه رسول یم۔ ذ هغه مسلمان وینہ دریٹوو (۳)
 صورتونونہ علاوہ یو صورت کینے ہم حلالہ نہ دہ۔ (۱) یو
 داچي هغه خوڻ مہ کرے وي ذ هغی بہ بدنہ کینے قتل کرے
 شی (۲) دویم داچي ذ واڈہ کولونہ بعدئے بدکاری کرے وي
 او (۳) دریم داچي خپل دین ئے پریخودے وي ذ مسلمانانو ذ
 ٲولی نہ ئی جدائی اختیار کرے وي۔

(۹) او حضرت عبدالله بن عباسؓ روایت دے فرمائی: چي رسول

الله ﷺ ارشاد دے:

”ابغض الناس الى الله ثلاثة: ملحد في الحرم، ومبتغ في

الإسلام سنة الجاهلية، ومطلب دم امرئ بعير حق لبهريق
دمه“ - (صحيح البخاري، كتاب الديات، حديث: ٦٨٨٢)

ترجمه: دري کسان د الله په نزد ډير بد دي يو هغه سره چې حرم
کښه ئي په ديني کړيوې دويم هغه کس چې کوم ناحق د بل کس د
ويني تويولو د پاره د هغه طلبگار وي.

(۱۰) او د حضرت حنډ بن عبدالله نه روايت دے چې د حضور
عليه السلام ارشاد مبارك دے:

”من استطاع ان لا يحال بينه وبين الجنة بما لأ كف من دم
أهراقه فليفعل“ -

(صحيح البخاري، كتاب الاحكام، باب من شاق شق الله عليه -
حديث: ٧١٥٢)

ترجمه: چې کوم سره دا کولې شي نو اوډکړي چې د هغه او د
جنت په مينځ کښه داسي مټه وينه نه وي چې کومه هغه دچا
تويکړه وي.

مطلب د حديث دا دے که چرې يو کس د بل سرې وينه لگه
غوندي هم ناحق تويکړې نو د هغه د جنت ته د تللو نه منع کولو سبب به
جوړ شي، نو د انسان د پاره پکار دي چې کم از کم د جنت د تللو نه د منع
کولو سبب نه د ځان بچ اوساتي.

(۱۱) او د حضرت عبدالله بن عمر نه روايت دے چې حضور
اقدس ﷺ ارشاد مبارك دے:

”لزوال الدنيا اهون عند الله من قتل رجل مسلم“ -

(سنن النسائي، كتاب المحاربه، حديث: ٣٩٩٢، ط: دارالسلام)

ترجمه: دَ اِلهِ تَعَالَى پِه نَزْدِ بَانْدِي دَ تَمَامِ دُنْيَا خَتْمِيدَلِ غُورِه دِي دَ
يَوْمِ مُسْلِمَانِ قَتْلُو لُونِه“۔

(۱۲) او دَ حَضْرَتِ عِبَادِه بِنِ صَامِتٍ نِه رَوَايَتِ دِي جِي حَضْرَتِ
پَاكِ ﷺ اَرشَادِ فَرْمَايِلِي دِي:

”مَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا فَاغْتَبَطَ بِقَتْلِهِ: لَمْ يَقْبَلِ اِلٰهَ مِنْهُ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا“

(سنن ابی داؤد، کتاب الفتن، حدیث ۴۲۷۰، ط: دارالسلام)

ترجمه: یعنی کوم سرے جی یو مسلمان قتل کړی او خوشانه وی دَ
هغه په مرگ، نو الله تعالی به نه دَ هغه توبه قبولی او نه به فدیہ، او دَ
دی یوه ترجمه داهم کیدیشی جی نه به نفلی عبادت قبلیری او نه
فرضی عبادت۔

(۱۳) او حَضْرَتِ عَبْدِاَللّٰهِ بِنِ عَمْرِو فَرْمَائِي:

”رَأَيْتَ رَسُوْلَ اِلٰهٍ ﷺ يَطُوْفُ بِالْكَعْبَةِ وَيَقُوْلُ مَا طَيْبِكَ
وَاطْيَبَ رِيْحِكَ مَا اعْظَمَكَ وَاَعْظَمَ حَرْمَتَكَ وَالَّذِي نَفْسُ
مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لِحَرْمَةِ الْمُؤْمِنِ اعْظَمَ عِنْدَ اِلٰهٍ حَرْمَةُ مَنْكَ مَا لِه
وَدَمِهِ وَاِنْ تَظُنُّ بِه الْاٰخِرَ“۔

(سنن ابن ماجه، ابواب الفتن حدیث ۳۹۳۲، ط: دارالسلام)

ترجمه: ما حضور ﷺ اویلیدو جی هغه دَ کعبه شریفه طواف کولو او
(کعبه ته خطاب کولو) دائی وئیل جی نه خومره پاکه ئی او ستا
خوشبو خومره ښکلے ده: نه خومره عظیمه ئی او ستا حرمت خومره
غپ دے: دَ هغه قسم جی دَ چا په لاس کبے دَ محمد (ﷺ) جان
دے، یقینا الله پاک په نزد باندی دَ یومومن حرمت ستا دَ حرمت نه هم

زیات عظیم دے، ده هغه مال او ده هغه وینه او د دی خبرے هم چي
 مونږ د هغه په باره کښي بدگاماني او کړو۔ د دي حديث په سند
 کښي يو راوي ته بعض حضرات ضعيف ويلي دي ليکن ابن حبان
 دهغه په باره کښي ويلي دي چي معتبر دے۔ (مصباح الزجاجة ۴۴
 ۱۶۴) ليکن دغه مضمون د حضرت عبدالله بن عباسؓ او حضرت
 جابرؓ او حضرت عبدالله بن عمر رضی اللہ عنہم نه هم مختلف
 سندو سره روايت دے۔ (شعب الايمان للبيهقي، حديث ۶۷۵۶، و
 ۴۵۱۴ معجم کبير للطبراني ۱۵۹۶۶، معجم اوسط ۵۷۱۹، مجمع
 الزوائد ج ۱ ص ۲۵۵) چي د دے په باره کښي علماء فرمايلى دي چي
 دا حديث قابل قبول دے۔ (فيض القدير ج ۵ ص ۳۶۶)

(۱۴) او د حضرت عبادہ بن صامتؓ نه روايت دے چي حضور پاک
 ارشاد فرمايلى دے:

”كل ذنب عسى الله ان يغفره يوم القيامة الا من مات مشركا
 او قتل مومنا متعمدا“ (رواه البزار ورجاله ثقات)۔ (مجمع
 الزوائد، كتاب الفتن، باب حرمة دماء المسلمين، حديث ۱۲۲۹۸ ط:
 دارالكتب العلميه)

ترجمه: يعنى د هر گناه په باره کښي دا اميد کيديشي چي په ورځي د
 قيامت به الله پاک معاف کړي سوا د هغه سړي نه چي کوم د شريک
 په حالت کښي مړ وي يا يو سړي يو مسلمان قصدا قتل کړي وي۔

(۱۵) حضرت عبدالله بن عباسؓ روايت فرمائي چي يو موقع باندي
 حضور اقدس ﷺ او فرمايلى:

”لو ان اهل السماء والارض اجتمعوا على قتل مسلم لعذبهم
الله بلا عدد ولا حساب“۔

(رواه الطبرانی ورجاله رجال الصحيح غير عطاء بن ابي مسلم وثقه ابن
حبان وضعفه جماعة، مجمع الزوائد، كتاب الفتن، باب حرمة دماء
المسلمين، حديث: (۱۲۳۰۱)

ترجمہ: یعنی کہ جری تمام آسمان او زمکے والا مخلوق جمع شی ڈ
یو مسلمان فتونو ڈ پارہ نو هغوی تبولونه به الله تعالیٰ یے شماره او یے
حسابه عذاب ورکوی ڈ فیامت به ورع۔

(۱۶) د حضرت عبدالله بن عمرؓ نه روایت دے چي نبي کریم ﷺ

ارشاد فرمایا ہے دے:

”اذا مشى الرجل الى الرجل فقتله فالمقتول فى الجنة والقاتل

فى النار“ (رواه الطبرانی فى الاوسط ورجاله رجال الصحيح (مجمع

الزوائد، كتاب الفتن، باب حرمة دماء المسلمين، حديث: (۱۲۳۰۴)

ترجمہ: یعنی چي کله یو کس دبل سرې خوا ته راپشي او قتل ئے

کري نو قتل شوے به په جنت کښے او قتل کونکے به په جهنم کښے

وي۔

دا حديث د امام ابو دردانه هم روایت دے، او د دی په شروع کښے

حضرت عبدالرحمن بن سمره فرمائي: چي یو واري څه د مدینه په

یوه لاره باندی د حضرت عبدالله بن عمرؓ لاس م نولے وو او روان

ومه چي داسی یو زائي ته اورسیدلو چي هلته د چا سر محورند وو

(یعنی چا قتل کړے وو او سر ئے ورله محورند کړے وو) نو حضرت

عبداللہ بن عمرؓ چي اوليدو نو اوئي فرمايں دَ ده فانتل بدبخت دے او بيائے دغه حديث او نوستلو۔

(۱۷) دَ حضرت عبداللہ بن عباسؓ نہ چچا تپرس او کرلو چي دَ قاتل توبہ قبلیديشی نو هغه تعجب اکر و او اوئي فرمايل: چي تہ خہ وائي، هغه سائل بيا دغه سوال او کرلو نو بيائے دغه ارشاد او فرمايل او بيائے دَا حديث واورؤو:

”سمعت نبيكم ﷺ يقول: ”يأتي المقتول متعلقا رأسه باحدى يديه ملبيا قاتله باليد الاخرى تشخب اوداجه دما حتى ياتي به العرش فيقول المقتول لرب العالمين: هذا قتلني فيقول الله للقاتل: تعست ويذهب به الى النار“۔

(رواه الطبراني في الاوسط ورحاله رجال الصحيح، مجمع الزوائد، كتاب الفتن، باب حرمة دماء المسلمين، ۶، ۱۲۳۰)

ترجمه: ما دَ نبي كريم ﷺ نہ اوريدلى نہي چي دائے او فرمايل چي کوم کس پہ دنيا کينے قتل شوء وې هغه به خچيل سر پہ لاسونو کينے محورند کرے راوري، او خچيل قاتل به انغيستے راوري پہ دي حالت چي دَ هغه گوتو کينی به وينه عتکيري تردې پوري چي دَ عرش خواته به راشي او رب العالمين تہ به وائي چي ده خہ قتل کرے وُم نو الله تعالیٰ به قتلکونکے تہ وائي چي غرق شے او جهنم تہ به بوخلے شی۔

(۱۸) دحضرت ابوهريرهؓ نہ روايت دے چي دَ حضور اقدس ﷺ

ارشاد مبارك دے:

”لا يقتل القاتل حين يقتل وهو مومن“

رواه البيهقي (مجمع الزوائد، كتاب الفتن، باب حرمة دماء المسلمين،

حديث: ۱۲۲۹۲)

ترجمه: قاتل چي قتل ڪوي په هغه وخت ڪين ڪين هغه مومن نه وي۔

(۱۹) او ڏ حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه روايت ڏي ڪئي ڏ نبي پاڪ صلي الله عليه وسلم

ارشاد ڏي:

”من شرم في دم حرام بشطر كلمة جاء يوم القيامة مكتوب

بين عينيه: آيس من رحمة الله“

رواه الطبراني وفيه عبدالله بن خراش ضعفه البخاري وجماعة ووثقه ابن

حبان وقال اربعا اخطأ وبقية رجاله ثقات، (مجمع الزوائد، كتاب الفتن،

باب حرمة دماء المسلمين، ۱۲۳۱۵)

ترجمه: ڪوم سر ڪي ڏ يو ڪس وينه په حرام طريقه سره تويولو

ڪين ڪين يو لفظ اوائلي نو هغه به هم په قتل ڪين برابر شريك وي، او هغه

به دقيامت په ورځ داسي حالت ڪين رازي ڪي ڏ دوارو سترگو مينڃ

ڪين به ئي ليڪلي وي ڏ الله تعاليٰ ڏ رحمت نه ماپو سه۔

(۲۰) حضرت مرثد بن عبدالله نه روايت ڏي فرمائي ڪي ڏ حضور

پاڪ صلي الله عليه وسلم نه تپوس اُشو ڪي يو سر بل ڪس ته ڏ قتل ڪولو حڪم او ڪري

نو دهغه ڪه حڪم ڏي؟ په دي باندي حضور صلي الله عليه وسلم ارشاد او فرمايو:

”قسمت النار سبعين جزءا فلأمر تسعة وستون وللقاتل

جزء وحسبه“

رواه احمد ورجال رجال الصحيح غير محمد بن اسحاق وهو ثقة ولكنه مدلس

(مجمع الزوائد، كتاب الفتن، باب فيمن قتل مسلما حديث: ۱۲۳۲)

ترجمہ: ذ اور اویا حصے کرے شوی دی ذ قتل حکم کولو والا دپاره
یو کم اویا حصے دی او د قتل کونو واله دپاره به یوه حصه وي او
هغه حصه به ورله پوره وي۔

(۲۱) او ذ حضرت ابو درداءؓ نه روایت دے چي ذ حضور پاک ﷺ

ارشاد دے:

”يؤتى بالقاتل والمقتول يوم القيامة فيقول: اي رب سل هذا
فيم قتلني فيقول: اي رب امرني هذا۔ فيؤخذ بأيديهما جميعا
فيقذفان في النار“

رواه الطبراني ورجاله كلهم ثقات۔ (مجمع الزوائد، كتاب الفتن، باب
فيمن قتل مسلما، حديث: ۱۲۳۲۲)

ترجمہ: ذ قیامت پہ ورخی به قتل شوء او قتلکونکے دواره راوسته
کیري نو قتل شوء به وائی چي اے رب ده نه تپوس و کره چي ده هه
په هه خبري باندي قتل کرے يم، قاتل (به یوبل سري ته اشاره کری)
به وائی چي ماته ده حکم کرے ژو، نو دواره به ذ لاسونونه أنسلے
شی او جهنم ته ورغزار کرلے شی۔

(۲۲) د حضرت عیاض انصاریؓ نه روایت دے چي ذ حضور

پاک ﷺ ارشاد دے:

”ان لا اله الا الله كلمة على الله كريمة لها عندالله مكان
وهي كلمة من قالها صادقا ادخله الله بها الجنة ومن قالها
كاذبا حقنت دمه واحرزت ماله ولقى الله غدا فحاسبه“ رواه
البيزار ورجاله موثقون ان كان تابعيه عبدالرحمن بن عبدالله
بن مسعود۔

(مجمع الزوائد، كتاب الايمان، باب في ما يحرم دم المرء وماله،
حديث: ۵۵)

ترجمه: دَ لاله الا الله كلمه په نزد دَ الله تعالى ډيره زياته عزت والا ده
او دَ هغه دَ الله تعالى په نزد ډيره غټه درجه ده، او دا داسي كلمه ده
که چري يو کس دَ زړه په صدق سره اويښي نو دَ دې په بڼه کيښه به
الله تعالى هغه جنت کيښه داخله وي، او که چري په دروغو سره
اواښي نو په دنيا کيښه به دا كلمه دهغه وينه دَ حرمت (يعني په بل
کس به دَ هغه قتل حرام وي) والا جوړه کړي او دَ هغه مال به
محفوظه کړي۔ بيا چي کله دَ الله تعالى خواته لارښي نو هغه به
ترينه دو دروغو حساب اخلي۔

(۲۳) دَ حضرت ابو درداءؓ نه روايت دے چي دَ نبي کریم ﷺ ارشاد دے:

”لا يزال المؤمن معنقا صالحا ما لم يُصب دما حراما، فاذا
اصاب دما حراما بلّح۔ (سنن ابی داود كتاب الفتن، حديث: ۴۲۷۰)
ترجمه: مسلمان نيک صالحه سپک سپک د جنت په لاري باندي
ترهاغي پورے روان وي چي ترخو پوري مخان ئي په حرامه وينه کيښه
پليت کړے نه وي، ليکن چي کله مخان پليت کړي نو بيا دَ هغه لاري
نه منع کړلے شي۔

(۲۴) دَ حضرت انسؓ نه مروی دے چي نبي عليه السلام ارشاد فريلے دے:

”ابى الله ان يجمل لقاتل المؤمن توبة۔ طب والضياء فى فى
المختارة“۔

(کنز العمال فى سنن الاقوال والافعال، كتاب القصاص حديث: ۳۹۸۸۲،

ط: مؤسسة الرسالة)

ترجمہ: اللہ تعالیٰ ذمومن ذقائل ذتوبی نہ منکر دے۔

(۲۵) د حضرت ابوہریرہؓ نہ روایت دے چي حضور پاک ﷺ ارشاد

مبارك دے:

”من اشار الى اخيه بحديدة فان الملكة تلعنه حتى يدعه وان
كان اخاه لاييه وأمه“۔

(صحيح مسلم، كتاب، البر الصلة، حديث: ۶۶۲۵)

ترجمہ: چي کوم سرے چي خپل رورته په وسپني سره اشاره او کري
نو په هغه باندي فرينتي ترهغه پوري لعنت کوي چي ترخو پوري
هغه دا کار پريخو دے نه وي، خدائے دي کري چي هغه سرے، د هغه
خپل سکه رور ولينوې۔

(۲۶) د حضرت ابوبکرؓ نہ روایت دے چي حضور پاک ﷺ ارشاد

فرمايلے دے:

”اذا اشهر المسلم على اخيه سلاحا فلاتزال ملائكة الله تلعنه
حتى يشيمه عنه البزار عن ابي بكرة“۔

(کنز العمال فی سنن الاقوال والافعال، کتاب القصاص، حديث:
۳۹۸۸۶) رواه البزار فی مسند ابي بكرة، حديث ۳۶۴۱، ط: مکتبه العلوم
والحکم، المدينة المنورة)

ترجمہ: چي کله يو مسلمان په خپل رور باندي اصلحه راوړوي
نوپه هغه باندي فرينتي لعنت ترهغه وخته پورے کوي چي ترخو
پوري د هغه نه هتیار لرے کرے نه وي۔

(۲۷) د حضرت عبدالله بن مسعودؓ نہ روایت دے چي حضور

اقدس ﷺ ارشاد فرمایلی دے:

”اول ما يقضى بين الناس بالدماء“۔

(صحيح البخارى، كتاب الرقاق، حديث: ۶۵۳۳)

ترجمہ: د قیامت پہ ورغ بہ د ٲولونہ مخکبے فیصلہ د ٲلغو پہ مینغ
کبئی د وینے توئیولو پہ بارہ کبئی کیری۔

(۲۸) د حضرت عبداللہ بن عمرؓ نہ روایت دے چی حضور اقدس ﷺ

ارشاد فرمایلی دے:

”لجھنم سبعة ابواب باب منها لمن سل السيف على امتي،
او قال: على امة محمد“۔ (قال ابو عيسى): هذا حديث
غريب، لانعرفه الا من حديث مالك بن مغول۔

(جامع الترمذي، كتاب التفسير، حديث: ۳۱۲۳، ط: دارالسلام)

ترجمہ: د جھنم اوہ دروازی دی پہ هغی کبے یوہ د هغه ٲلغو دٲارہ
دہ چی شوک محما پہ امتی باندي توره راوروی۔

(۲۹) د حضرت عائشہؓ نہ روایت دے چی د حضور نبی کریم ﷺ

ارشاد دے:

”من اشار بحديدة الى احد من المسلمين يريد قتله فقد
وجب دمه“۔

(رواد الحاكم في مستدرکه، كتاب قتال اهل البغی، وقال: هذا حديث

صحيح على شرط شيخين ولم يخرجاه۔ وقره الذهبی، حديث: ۲۶۶۹)

ترجمہ: چی کووم سرے د یومسلمان طرفتہ د قتلونو پہ ارادے سرہ
اشارہ او کړې نو د هغه وینہ توئیول واجب دی (یعنی د اشارہ کولو

والا)۔

(۳۰) د حضرت رقبه بن مالك نه روايت ډے چي د حضور ﷺ

ارشاد ډے:

”ان الله ابى على الذين قتل مؤمنا ثلاث مرات“۔

(سنن النسائي الكبرى، كتاب السير، حديث: ۸۵۹۳)

ترجمه: کوم کس چي يو مسلمان قتل کړې نو د هغه په باره کښي

ماته الله تعالی دري واري انکار کړے ډے (دمعاف کولونا)

(۳۱) د حضرت ابوموسیٰ اشعري نه روايت ډے چي حضور

اقدس ﷺ ارشاد فرمايلے ډے:

”اذا اصبح ابليس بث جنوده فيقول: من أضل اليوم مسلما

البسته التاج فيجئ احدهم فيقول: لم ازل به حتى عق والده

فقال: يوغك ان ييره ويجئ احدهم... ويجئ احدهم

فيقول لم ازل به حتى طلق امرأته فيقول: يوشك ان يتزوج

ويجئ احدهم فيقول: لم ازل به حتى اشرك فيقول: انت انت

ويجئ احدهم فيقول: لم ازل به حتى قتل فيقول: انت انت

ويلبسه التاج، هذا حديث صحيح الاسناد ولم يخرجاه (وفي

تعليق الذهبي في التلخيص صحيح -

(المستدرک علی الصحیحین للحاکم، کتاب الحدود، حديث: ۸۰۲۷)

ترجمه: يعنى ابليس خپل لښکر سحر ايليگی بيا وائي که نن چا غوک

مسلمان گمراه کړے وی نوڅه به ورته تاج په سر کړم۔ نوپه هغوی

کښي يو شيطان راشي او وائي چي مخه په پلانکي سړي پسې

لگيدليومه تردې پوري چي هغه دخپل مور پلار نافرمانی او کړله،

ابليس وائی چي دا خوخته خیرد نه ده زرده چي هغه به ورسره بنه سلوک شروع کړی۔ بیا دویم راشی او وائی چي هغه په پلانکی سرې پسی لگیدلیومه تردی پوری چي هغه خپله بنځی ته طلاق ورکړو، په دی باندی ابليس وائی چي هیخ لرینده هغه به بل چاسره واده او کړی، بیا یو بل شیطان راشی او وائی چي هغه پلانکی سرې پسی لگیدلیومه تردی پوری چي هغه د الله سره شریک جوړ کړو، په دی باندی ابليس وائی چي هان ته یې چي بنه کار د کړی دے او بیا یو بل راشی او وائی چي هغه په پلانکی کس پسی لگیدلیومه تردی پوری چي هغه یوسره قتل کړو، په دی باندی ابليس وائی چي هان ته یې چي بنه کار دے کړی دے او هغه ته تاج واچوئی دا حدیث امام ابو نعیم په حلیة الاولیا کنبے هم روایت کړی دے او په هغه کنبے دا الفاظ دې چي ترخومره پوری قاتل ابليس ته خپلی کارنامی خیر ورکوي نو:

”فیصیح صبیحة یحتمع الیه الحن فیقولون: یاسیدنا ما الذی فرحک فیقول: حدثنی فلان انه لم یزل برجل من بنی آدم یفتنه ویصده حتی قتل رجلا فدخل النار فیحیره ویکرمه کرامة ثم یکرّم بها احدا من جنوده ثم یدعو بالتاج فیضعه علی رأسه ویستعمله علیهم۔“

(رواه ابو نعیم فی الحلیة فی ترجمة فضیل بن عیاض)

ترجمه: ابليس (دخوشالی نه) دومره چغه اووهی چي پیریان د هغه خواته جمع شې او وائی چي جناب والا! تاته په کومی خیرد دومره خوشالی شوی ده؟ نو ابليس وائی چي پلانکی شیطان ماته داوئیی

دې جي ڇه ڌ آدم په د ځامنو ڪمڙي پوڀسي لڳيدليومه تردې پوري
 جي هغه يو ڪس قتل ڪرو او بيا دهغه په سر باندي تاج ڪيگدي او ڌ
 لڀنڪر سردارئي جوڙ ڪري۔

(۳۲) د حضرت عبدالله بن عمر^{رضي} نه روايت دے جي حضور^{صلی اللہ علیہ وسلم}

ارشاد دے:

”ان اعدى الناس على الله من قتل في الحرم او قتل غير قاتله
 او قتل بذحول الجاهلية۔ حم عن ابن عمرو۔“

(رواه الامام احمد في مسنده في مسند عبدالله بن عمرو وعلق الشيخ
 الارنؤوط عليه فقا۔ ل: اسناده حسن ولبعضه شواهد يصح بها،
 حديث: ۶۶۸۱، ط: مؤسسة الرسالة)

ترجمه: ڌ الله تعالى سره ڌ ٽولونه زيانه سرڪشي ڪولو والا هغه ڪس
 دے جي حرم ڪمڙي ڇوڪ قتل ڪري يا يو داسي ڪس قتل ڪري جي
 هغه ڌ ڌه ڌ قتلولو اراده نوي ڪري يا جهانت ڌ دڀمنانوپه شان
 يو ڪس قتل ڪري۔

(۳۳) د حضرت ابوهريرة^{رضي} نه روايت دے جي حضور^{صلی اللہ علیہ وسلم} ارشاد دے:

”خمس ليس لهن كفارة الشرك بالله عزوجل وقتل النفس
 بغير حق او نهب مومن او الفرار يوم الزحف او يمين صابرة
 يقطع بها مالا بغير حق۔“

(مسند احمد، في مستدأبي هريرة حديث: ۸۷۳۷)

ترجمه: پنجه ڇيزونه داسي دي جي دهغه ڇه ڪفاره نشته دے۔ الله
 سره شرك جوڙل په ناحقه باندي يو ڪس قتلول، يا ڌ يومومن ڌ جهاد

په ورځې باندي واپس تښتيدل يا په دروغه قسم خوړل او د چا مال ناحق اغستل۔

(۳۴) د حضرت عبداللہ بن عمرؓ نه روايت دے چي د حضور

اکرم ﷺ ارشاد دے:

”أبشروا أبشروا من صلى الصلوات الخمس واجتنب الكبائر السبع دخل من اى ابواب الجنة شاء: عقوق الوالدين والشرك بالله وقتل النفس وقذف المحصنات واكل مال اليتيم والفرار من الزحف واكل الربى“۔

الطبرانی عن ابن عمرو (جمع الجوامع او الجامع الكبير للسيوطي حرف الهمزة: رقم ۱۴۲، المكتبة الشاملة)

ترجمه: زيرے واؤري، زيرے واؤري، زيرے واؤري! کوم سرے چي پنځه مونځونه او کړي او د غټو گناهونو نه مخان بچ کړي نو جنت ته چي د کومى دروازے نه غواړي نو داخل دى شي: د مور پلار نافرمانی، الله تعالى سره څوک شريک جوړول او څوک قتلول او پاکو بسځو باندي تهمت لگول۔ او د جهاد نه تښتيدل او سود خوړل (دا ټول غټ گناهونه دي)۔

(۳۵) د عمرو بن الحمقؓ نه روايت دے چي د حضور اقدس ﷺ

ارشاد دے:

”من امن رجلا على دمه فقتله فانا برئ من القاتل وان كان المقتول كافرا“۔

(رواه الطبرانی باسانيد كثيرة واحدها رجاله ثقات، مجمع الزوائد، كتاب

الديات، باب فيمن امنه احد على دمه۔ ۱۰۷۱۲)

ترجمہ: چي کوم سرے بل سرے له پناه ورکري بيائے هم قتل کري نو
 عه د قاتل نه بري يم برابر ده که قتل شوے کافر ولي نه وي۔
 دا حديث امام حاکم رحمة الله عليه په دي الفاظو کښه روایت
 کړه ده:

”اذا اطمأن الرجل الى الرجل ثم قتله بعد ما اطمأن اليه نصب
 له يوم القيامة لواء غدرا“۔

(اخرجه الحاكم، كتاب الحدود، رقم: ۸۰۴۰) وقال: صحيح الاسناد،
 ووافقه الذهبي)

ترجمہ: چي يو سرے د بل کس د طرفنه مطمئن وي بيائے هم هغه قتل
 کري نو د داسي سرې د پاره په ورهې د قيامت د غداری جناها به
 ولگول شي۔

(۳۶) د حضرت عائشه^{رضي الله عنها} نه روایت ده چي د نبي کریم^{صلى الله عليه وسلم} د توري

په کسوره کښه د ليکلي ميلاوشوي ؤو:

”ان اشد الناس عتوا رجل ضرب غير ضاربه ورجل قتل غير
 قاتله ورجل تولى غير اهل نعمته فمن فعل ذلك فقد كفر بالله
 ورسوله لا يقبل منه صرف ولا عدل“۔

(مستدرک الحاكم، كتاب الحدود ۸۰۲، صحيح الاسناد ولم يخرجاه ،
 ووافقه الذهبي)

ترجمہ: په تمامو خليفو کښه د ټولو نه زيات سرکش هغه سرے ده
 چي کوم داسي يو کس اوهي چي هغه ده نوي وهله او هغه سرې
 داسي کس قتل کري چي هغه د ده دقتلولو اراده هم نوې کړه، او

هغه سره چي کوم خپل نسبت داسي خاندان طرفته وکړې چي هغه
خاندان د ده نوي او کوم سره دغه کارونو او کړې نو هغه د الله
تعالی او د رسول ﷺ انکار او کړلو، د هغه به نه فرض عبادت قبلېږي
او نه نفل عبادت۔

(۳۷) د حضرت ابوهريره رضي نه روایت دے چي د حضور اقدس صلی اللہ علیہ وسلم

ارشاد فرمایله دے:

”لا حرج الا في قتل المسلم ثلاثاً۔“

ترجمه: څه کار کيښه هم دومره تنگي نشته (چي د هغه د معافي
اميد نوي) سوا د يو مسلمان قتلولو نه (چي د دي معافي ډيره گرانه
ده) او دا خبره د ري واري ارشاد فرمایلي شوي ده۔

د دي حديث روايت کولونه بعد د حضرت علي کرم الله وجهه

مخوے محمد بن الحنفیه رحمة الله عليه فرمائي:

”لو ان الناس تابعوني الا رجل لم يسدد سلطاني الا به ما
قتلته۔“

(مسند عبدالله بن المبارك ۲۵۶، دار النشر: مكتبة المعارف الرياض، الطبعة: الاولى)

تحقيق: صبحي البدری السامرائی)

ترجمه: که چرته ټول خلق مخما تابعداري او کړي، صرف يو سره
داسي پاتي شي چي دهغه نه بعير مخما حکومت نشي کيدلې نو مخه به
بياهم هغه نه قتلوم۔

(۳۸) د حضرت ابوبکر صدیق رضي نه روایت دے چي د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم

ارشاد دے:

”من صلى الصبح فهو في ذمة الله فلا تخفروا الله في عهده
فمن قتله طلبه الله حتى يكبه في النار على وجهه“۔

(رواه ابن ماجه، كتاب الفتن، باب المسلمون في ذمة الله عزوجل، ۳۹۴۵،
قال البوصيري: هذا اسناد رجاله ثقات التي انه منقطع۔ ورواه الطبراني في
الكبير بسند صحيح، مصباح الزجاجة ج ۴ ص ۱۶۷ ط: دارالعربية)

ترجمہ: چي کوم سرے چي د سحر مونخ او کري نو هغه د الله تعالیٰ
په ذمه داری کبے راغے، دي د پاره د الله تعالیٰ د ذمه داری به
حرمتی مه کوی، چي شوک ته قتل کري نو الله تعالیٰ به ستا تپوس
کوی، تر دی پوری چي پرمخی به هغه اورته ارتاؤ کرے شی۔

(۳۹) د حضرت ابوسعیدؓ نه روایت دے چي نبی پاک ﷺ ارشاد

فرمایله دے:

”يخرج عنق من النار يوم القيامة فتكلم بلسان طلق ذلق لها
عينان تبصر بهما ولها لسان تكلم به فتقول اني امرت بمن
جعل مع الله الها آخر وبكل جبار عنيد ويمن قتل نفسا بغير
نفس فتنتلق بهم قبل سائر الناس بخمسائة عام وفي رواية
فتنطوي عليهم فتقذفهم في جهنم“۔

رواه البزار واللفظ له واحمد باختصار وابويعلی بنحوه والطبرانی في
الاوسط واحمد اسنادی الطبرانی رجاله رجال الصحيح۔ (مجمع الزوائد،

كتاب صفة اهل النار، حديث: ۱۸۶۱۳، ۱۸۶۱۴)

ترجمہ: د قیامت په ورھے باندي به يو شخ (گردن) د جهنم نه
رابنکاره شی او هغه به یوے تورے ژبے سره خبرے کوی، دهغه به دوه

سترگي وي چي هغه سره به گوري، او يوه به ژبه به ئي وي چي هغه سره به خبري کوي او وائي به چي عه په هغه سرې باندې مقرر شوي يم چي کوم د الله نه علاوه معبود جوړ کړي وي، او هر هغه کس باندې چي کوم ظالم او جابر وي او هر هغه کس باندې چي يو سرې ئي مړ کړي وي بغير د يو مرگ په بدله کښي۔ بيا هغه ټول خلق به د نورو خلقو نه پنځه سوه کاله مخکښي راوان کړي، او ټول به جهنم کښي او غور زوي۔

(۴۰) د حضرت صابح بن اعسر^{رضي} نه روايت دے چي حضور اقدس^{صلی اللہ علیہ وسلم}

ارشاد فرمايے دے:

”انا فرطکم علی الحوص وانا مکاثریکم الامم فلا تقتلوا بعدی“۔

(اخرجه احمد ۴-۳۵۱، رقم: ۱۹۱۰۹، و عبدالله بن مبارک في مسنده، کتاب من الفتن ج ۱ ص ۲۴۳، و ابن حبان ۱۴-۳۵۷، رقم: ۶۴۴۶) و ابن قانع (۲-۳۲) و الطبرانی (۸-۷۹، رقم: ۷۴۱۵) و الضياء (۸-۵۴، رقم: ۴۴) و اشار اليه الترمذي في اول كتابه، و اخرج ابن ماجه باسم الصنابحي)۔

ترجمه: عه به په حوض کوثر باندې ستاسو امام جوړيگم زه به مخم، او عه به ستاسو په ذريعه باندې د نورو امتونو په مقابله کښي خپل امت په زيات تعداد کښي کتل غواړم۔ دى د پاره عجمانه بعد يوبل مه قتلوي دغه حديث د حضرت ابن مسعود^{رضي} نه هم روايت دے۔

دي نه مخکښي چي سلويست حديثونه ذکر شوي دي په هغه کښي ډير حديثونه داسي دي چي صرف د مسلمانانو په باره کښي نه دي

بلڪه ڏهر قسم انسان د ناحق قتلولو مذمت او په هغه باندي وعيدونه ارشاد فريلے شوي دي هاں هغه مسلمان وي يا غيرمسلم وي، خو حضور پاڪ ﷺ په خاص طور باندي ڏهغه غيرمسلمو په قتل باندي سخت وعيد ارشاد فرمايلے دے چي کوم د مسلمانانو په ملڪ کبے د معاهدے په طور باندي په امن سره اوسي۔

نو د حضرت عبدالله بن عمر^{رضي} نه روايت دے چي حضور پاڪ ﷺ ارشاد فرمايلے دے:

”من قتل معاهدا لم يرح رائحة الجنة، وان ريحها يوجد من مسيرة اربعين عاما“۔ (صحيح البخاري، كتاب الجزية، حديث ۲۱۶۶)

ترجمه: چي کوم سرے داسي يو کس قتل کري چي هغه سره لوڙ شوي وي، نوهغه سرے به د جنت خوشبو هم نه شي بويولے، حالانڪه ڏ جنت خوشبو ڏ سلويٽ کالو په فاصلے باندي محسوس کيڏيشي۔

نور د حضرت جنڊب بن عبدالله^{رضي} نه روايت دے چي حضور پاڪ ﷺ ارشاد فرمايلے دے:

”من يخفر ذمتي كنت خصمه ومن خاصمته خصمته“۔

رواه الطبراني في الكبير والاولىٰ ورجالہ ثقات، (مجمع الزوائد، كتاب الديات، باب فيمن قتل معاهدا۔ ۱۰۷۵۴)

ترجمه: چي د کوم غيرمسلم حفاظت ڏمه ما اغستي ده، څوڪ ڏ ده ٻي حرمتي کوي نو ڄه به دهغه دڀمن ٻمه، او ڄه چي ڏ چا دڀمن شمه نو ڄه به هغه لره شڪست ور کومه“۔

حضرت فاروق اعظم^{رضي} چي کله زخمي شو نو ڏ وفات کيڏونه

منحکبے دَ عَمان نه ورستو راتلونکی خلیفہ تہ ڊیر وصیتونه کړی وړ په هغه
وصیتونو کبے یو دا دے:

”و اوصیه بذمة الله و ذمة رسول الله ﷺ ان یوفی لهم بعهدهم
وان یقاتل من ورائهم ولا یكلفوا الا طاقتهم“۔

(صحیح البخاری، کتاب فضائل اصحاب النبی ﷺ حدیث ۳۷۰۰)

ترجمه: او هغه هغه ته وصیت کوم چی دکومو غیر مسلمو ذمه داری
الله او د هغه رسول اغستی وې نو هغوی سره معاهده پوره کړی او
د هغوی په دفاع کبے جنگ او کړی، او په هغوی باندي دهغوی د
وس نه زیات بوج مه اچوی)۔

دَ دخپل مینخی جنگونو نه دَ بچکیدلو

هدایات

دَ قرآن پاک او دَ حدیث شریف دَ ذکر شوی ارشاداتو نه دا خبره
بالکل بنکاره شوه ده چی د الله او رسول ﷺ په نز دیو مسلمان ناحق
مړ کول خومره غټ جرم دے، نو هککه د قرآن پاک او د سنت په هدایاتو
کبے قدم په قدم دافکر په نظر راخی چی د مسلمانانو یو بل سره جنگونونه
د آخری وسه پورې خپل عَمان و ساتلے شی، او دخپل مینخ جنگونه عام
طور باندي په هغه وخت کبے پیدا کیږی کله چی دخلقو بادشاه وخت
نه شکایتونه پیدا شی، نو هککه حضور پاک ﷺ د ټولونه منحکبے
د حکومت دَ ذمه دارانو په دې خبره باندي خودنه کړے ده چی هغوی دې
دَ شریعت مطابق عدل او انصاف سره او د عوامو دَ خیر خواهي نه
کارواخلی۔

حکمرانو ته خود نه

د حضرت معقل یسار نه روایت نقل کړې شوه ده چې حضور

پاک ﷺ فرمایلی دي:

”مامن عبد یستر عیه الله رعیة فلم یحطها بنصحہ الا لم یجد

رائحة الجنة۔ (صحیح البخاری، کتاب الاحکام، حدیث: ۷۱۵۰)

ترجمه: کوم یو کس چې الله تعالیٰ دعامو خلغو محافظ/حاکم جوړ

کړی او هغه د هغوی خیر خواهي نه کوی نو هغه به د جنت بوټی

هم نه بویا وي۔

دغه شان ارشاد ده:

”مامن وال یلی رعیة من المسلمین فیموت وهو غاش لهم الا حرم

الله علیه الجنة“۔ (ایضاحدیث: ۷۱۵۱)

ترجمه: کوم حاکم چې د عام مسلمانانو د معاملاتو ذمه دار جوړ

شي، او په داسی حالت کبیه مرشی چې د هغوی حق ضائع کوي

نو الله به په هغه باندی جنت حرام کړي۔

او حضرت عمر بن خطابؓ فرمائی: ”انی سمعت رسول الله یقول: ان

الولاية یجاء بهم یوم القيامة فیقفون علی جسر جهنم، فمن کان

مطواعا لله تناوله الله بيمينه حتی ینجیه، ومن کان عاصیا لله انحرف

به الجسر الی وادمن نار یلتهب انتهابا قال: فارسل عمر الی سلمان

وابی ذر فقال: لابی ذر: انت سمعت هذا الحدیث من رسول الله ﷺ

قال: نعم والله۔ (المُصَنَّفُ لِابْنِ ابْنِ شَيْبَةَ، کتاب ذکر النار،

حدیث ۱۶۰۲۷ ج ۱۳ ص ۱۷۲، طادارة القآن)۔

ترجمہ: ما دَ حضور ﷺ نہ اوریدلی دی هغوی او فرمایاں چي حکمرانان به د قیامت په ورغ راوستلے شی، نو هغوی به د جهنم په پل بانده او د رولے شی۔ وس که خوځ په دوی کبے دالله تعالیٰ فرمان بردار ؤو نو الله تعالیٰ به هغوی په خي لاس کبے راواخلی او د جهنم نه به ورته نجات ورکړی او خوځ چي د الله نافرمان وی په هغه باندي به پل واپس شی او د جهنم کنده ته بوخی چي کومے کبے اور بلیگی۔“ بیا حضرت عمرؓ حضرت سلمان او حضرت ابوذرؓ ته پیغام ولیکو او حضرت ابوذرؓ ته ئی او فریل چي تاسو د حضور ﷺ نه دا خبره اوریدلی ده؟ نو حضرت ابوذرؓ او فرمایاں چي هان په الله قسم اوریدلی م ده او حضرت ابوهریرهؓ نه روایت دے چي حضور ﷺ ارشاد فرمایاں دے: ”انما الامام جنة یقاتل من ورائه ویتقی به فان امر بتقوی الله وعدل فان له بذلك اجرا وان امر بغيره فان علیه وزرا“۔
(سنن النسائی، کتاب البيعه، ذکر ما یجب للامام وما یجب علیه، حدیث: ۴۲۰۱)

ترجمہ: حکمران یو ډهال وی د کوم نه چي ورستو جنگونه کپړی، او هغه باندي ځان بچ کولے کپړی، نو که چري هغه حاکم په تقوی او انصاف سره حکمرانی کوی نو د هغه دپاره ډیر لوئے اجر دے او که څه په بله طریقہ حکمرانی کوی نو د هغه دپاره دگناه بوج دے۔“

دَ بد کرداره حمکرانانو سره

دسلوک کولو طریقه

که چری په تاسو باندي ظالم او بد کار حکمران مسلط شی نو په داسی صورت کښه حضور ﷺ دا هدايات فرمایلی دي چي دهغوی په غلطو کارونو کښه چي دهغوی مرسته او نه کری شی۔

او په امن او بڼه طریقه سره هغوی په نیغه لاره د راستلو کوشش د او کری شی۔ محکه حضرت کعب بن عجره فرمائی:

”خرج علينا رسول الله ﷺ ونحن تسعة فقال: انه ستكون بعدى امراء من صدقهم بكذبهم واعانهم على ظلمهم فليس مني ولست منه وليس بوارد على الحوض ومن لم يصدقهم بكذبهم ولم يعنهم على ظلمهم فهو مني وانا منه وهو وارد على الحوض“۔

(سنن النسائي، كتاب البيعة، ذكر الوعيد لمن اعان اميرا على الظلم، حديث ٤٢١٢)

ترجمه: رسول الله ﷺ زمونږ خواته تشریف راوړلو او مونږه نهه (٩) کسان ؤو۔ هغوی او فرمایلی: چي محمانه ورستو به داسی امیر راشی، چي کوم سره د هغه د دروغو تصدیق کوی، او دهغه په ظلم کښه دهغه مرسته کوی۔ نو هغه محمانه نه دی او نه هغه دهغه نه یم۔ او هغه به محما خواله حوض کوثر ته هم نشی راتلی، او کوم سره چي دهغه په دروغو کښه دهغه تصدیق نه کوی او دهغه په ظلم کښه دهغه

مرسته نه کوي نو هغه غماته دے او نه د هغه نه يم۔ او هغه به حما
 عواله حوض کوثر ته راځي۔“ او د حضرت ابو سعيد خدری نه
 روايت دے چي د نبي کریم ﷺ ارشاد مبارک دے: ”ما بعث الله من نبي
 ولا استخلف من خليفه الا كانت له بطانتان بطانة تامره بالمعروف
 وتحضه عليه وبطانة تامره بالشرو تحضه عليه فالمعصوم من عصم
 الله تعالى“۔

(صحيح البخاري، كتاب الاحكام، باب بطانة الامام ۷۱۹۸)

ترجمه: الله تعالى چي څومره پيغمبران راليكلي دي او څومره
 خليفگان چي جوړ شوي دي نو د هغوي ټولويه دوه قسمه مشران
 وؤ۔ يو هغه مشر چي څوك هغوي ته د نيكي تلقين كوي او هغوي ته
 ترغيب وركوي۔ او دويم هغه مشر چي كوم هغه ته د بدو تلقين
 وركوي او هغه ته ترغيب وركوي۔ او په حفاظت كېته هغه وي
 چي څوك الله تعالى په حفاظت كېته ساتي۔

او د حضرت عبدالله بن عمر^{رض} نه روايت دے چي رسول الله ﷺ

ارشاد او فرمايلو:

”من حضر اماما فليقل خيرا او ليسكت“۔

رواه الطبراني في الاوسط وفيه صالح بن محمد بن زياد وثقه احمد وغيره
 وضعفه جماعة وبقية رجاله رجال الصحيح۔ (مجمع الزوائد، كتاب

الخلافة، باب الكلام بالحق عند الائمة حديث: ۹۱۶۷)

ترجمه: څوك چي د يو حكمران په خوا كېته موجود وي، هغه لره
 پكار دي چي دخير خبري او كړي يا د چپ شي۔

او د حضرت ابو سعید خدریؓ نه روایت دے چي د حضور پاک ﷺ
ارشاد دے:

”ان من اعظم الجهاد كلمة عدل عند السلطان جائر“ قال ابو
عيسى وفي الباب عن ابي امامة وهذا حديث حسن غريب من
هذا الوجه“۔ (سنن الترمذی، کتاب الفتن، حدیث: ۲۱۷۴)

ترجمہ: لوئے جہاد داہم دے چي د ظالم بادشاہ مخے تہ د انصاف
عبرہ او کرے شی۔ دا حدیث پہ مختلف الفاظو سرہ پہ ابو داؤد او
ابن ماجہ کہے ہم مروی دے۔

او د حضرت عیاض بن غنمؓ نه روایت دے چي د حضور ﷺ ارشاد
مبارک دے:

”من اراد ان ينصح لذي سلطان بامر فلا يبدئه علانية ولكن
ليأخذ بيده فيخلو به فان قبل منه فذاك والا كان قد ادى
الذي عليه“۔

رواد احمد (مجمع الزوائد، كتاب الخلافة، باب النصيحة للائمة
وكيفيتها، حدیث: ۹۱۶۱، ۹۱۶۲)

ترجمہ: کوم سرے چي یو بادشاہ تہ نصیحت کول غواړی نو هغه لره
پکار دی چي هغه دتولو په مخکې رسوا نه کری، خو هغه د د لاس
نه اونیسې او یواغی څائے تہ دی لارشی، بیا که هغه قبول کرو نو غیر دے
او که نه کری نو د هغه په ذمه چي څه حق وو، هغه خپل حق ادا کرو۔

حضرت عبدالله بن عباسؓ نه روایت دے چي د نبی کریم ﷺ

ارشاد دے:

”لا ينبغي لامرء يقوم مقاما فيه مقال حق الاتكلم به فانه لن يقدم اجله ولا يحرمه رزقا هولاه“۔

(الثاني والخمسون من شعب الايمان للبيهقي، حديث: ۷۵۷۹ ط: دارالكتب العلمية)

ترجمہ: کوم سرے چي په يو داسے محائے کهنے وي چي هلته د حق خبري د وينا موقع وي نو هغه لره ضرور ويل پکار دي، د هغه د مرگ وخت مخکښي نشي راتله او هغه ته چي د رزق کومه حصه ملاويکي نو هغه د هغه نه نشي محرومه کيدے۔

د حضرت ابو سعيد خدریؓ نه روايت دے چي د حضور اقدس ﷺ

ارشاد دے:

”لا يحقرن احدكم نفسه۔ قالوا: و كيف يحقر نفسه قال: ان يرى امرأ لله فيه مقالا فلا يقول به فيلقى الله تبارك وتعالى وقد اضاع ذالك فيقول: ما منعك فيقول: خشية الناس۔ فيقول: فاي اي كنت احق ان تخشى“۔

(رواه ابو داود الطيالسي بسند صحيح واللفظ له۔ و ابو يعلى الموصلي وعنه ابن حبان في صحيحه، ورواه احمد ابن منيع وعبد بن حميد وابن ماجه مختصرا۔ (تحاف الخيرة المهرة بزوائد المسانيد العشرة، كتاب القتن، باب الامر بالمعروف والنهي عن المنكر، حديث: ۷۴۰۲ ط: دار الوطن، الرياض)

ترجمہ: د چالره دا نه دي پکار (مناسب نه دي) چي هغه خپل محان ذليله کړي۔

صحابو و تپوس او کړو۔ څنگه (څه رنگه) ذليل کړي؟ هغه او فرمائيل

چی: هغه څه داسی خبره او ویني چی په هغه باندے هغه ته د الله د پاره څه ویل پکار ؤو بیا هم هغه ونه وائی نو هغه به د الله تعالی سره په داسی حال کښے ملاویگی چی هغه به موقع ضائع کړی وې، الله تعالی به د هغه نه تپوس او کړی چی ته (د حقې خبرے نه) چا منع کړے وے؟ هغه به وائی: د حلقو یري۔ الله تعالی به ورته وائی چی: څه د دے خبرے زیات حقدار ؤم چی ته ځمانه ویرے دلے وے۔“

بل طرفته حضور ﷺ خلقو ته د دے خبرے تاکید فریلے دے چی ترسو پورې چی بادشاهان څه د گناه حکم نوی کړے نو تر هغه پوری د هغوی اطاعت کوی او د خپل حق حاصلولو دپاره توری مه را آخلی، چی دهغه په نتیجه باندې مسلمان د مسلمان وینه توه کړې او معاشره د کلی جنگونو په مصیبت کښے گرفتاره شې۔

خو د قرآن پاک او د حدیث شریف مجموعی مزاج نه دا معلومیرې چی د کلو جنگیدلو نه د بچ کیدو په خاطر د لوی نه لوی مصلحت هم قربان کړے شوه دے، په دے وجه د حضور اقدس ﷺ دا لاندینی حدیثونه په خاص طور باندې ده لیکلو او د لوستلو قابل دې او په پوره معاشره کښے ده بیانولو قابل دې۔

(۱) حضرت عبادہ بن صامتؓ فرمائی:

”دعانا النبی ﷺ فبايعنا فقال فيما اخذ علينا ان بايعنا على السمع والطاعة في منشطنا ومكرهنا وعسرنا ويسرنا واثرة علينا وان لا تنازع الامر اهله الا ان تروا كفرا بواحا عندكم من الله فيه برهان“۔ (صحيح البخارى، كتاب الفتن، حديث: ۶۵۰۷)

ترجمه: نبی ﷺ مونڙه راوغڻتو او زمونڙه نه ئي بيعت واغستو مونڙه نه چي کوم عهد واغستو، او په کومه خبره چي ئي بيعت واغستو هغه داچي که مونڙه په بنه حالت کښي يو يا په بدحالت کښي، په سختي کښي يو يا په راحت کښي يو، او که زمونڙه حق ضائع کيږي په هر حالت کښي مونڙه د امير خبره اورو او منو، خو او د اهل امارت نه د امارت په معامله کښي څه مزاحمت به نه کويو۔ ترسو پوري چي تاسو ښکاره کفر او نه ويني چي په هغه باندې ستاسو سره د الله تعالي د طرف نه مضبوط دليل موجود وي۔

(۲) د حضرت عبدالله بن مسعودؓ نه روايت دے چي د حضور پاك ﷺ

ارشاد مبارك دے:

”انکم سترون بعدی اثره و امورا تنکرونها“ قالوا: فما تامرنا یارسول الله! قال: ادوا اليهم حقهم و سلوا الله حقکم۔“

(صحیح البخاری، کتاب الفتن، حدیث: ۷۰۵۲)

ترجمه: ځما نه ورستو به تاسو گوري چي تاسو به نورو لره ترجیح ورکوي او داسي خبرې به گوري چي هغه به تاسو ته ښه نه لگي صحابهٔ تبوس او کرلو: بيا زمونږه دپاره ستاسو څه حکم دے هغوي اوفريل: هغوي لره (حاکمانو لره) دهغوي حقوق ورکړي او خپل حقوق د الله تعالي نه غواړي۔

(۳) د حضرت عبدالله بن عمرؓ نه روايت دے چي د حضور پاك ﷺ

ارشاد مبارك دے:

”السمع والطاعة حق مالک يومر بمعصية، فاذا امر بمعصية فلاسمع ولاطاعة۔“

(صحیح البخاری، کتاب الجهاد، باب السمع والطاعة للامام
حدیث: ۲۹۵۵)

ترجمہ: (دَ امیر) خبره منل برحق دی، ترسو پوری چي چاته دَ الله
تعالی د نافرمانی حکم نه ورکوی۔ هر کله چي د الله تعالی دَ
نافرمانی حکم اوکری نو دَ هغه اوریدل هم نشته اوپه هغه عمل
کول هم نشته۔

(۴) دَ حضرت عبدالله بن عباسؓ نه روایت دے چي د نبی کریم ﷺ
ارشاد دے:

”من کره من امیره شیئا فلیصبر علیه فانه لیس احد من الناس خرج
من السلطان شبرا فمات علیه الامات میتة جاهلیة“۔

(صحیح البخاری، حدیث: ۷۰۵۴، و صحیح مسلم، کتاب الامارة، باب
الامر بلزوم الجماعة، حدیث: ۴۷۵۴، وهذا اللفظ له)۔

ترجمہ: کوم سړی ته چي د عېل امیر خبره بڼه اونه لگي، نو هغه له
پکار ده چي په هغه باندې صبر اوکری، ولے چي کوم سړے چي د
امیر د بادشاهت نه یوه لیشت پوری هم بهر اوتلو، او په دغه حالت
کښے په هغه باندې مرگ راغے نو هغه به دَ جهالت په مرگ
مرکبې۔

(۵) د حضرت ابوهریرهؓ نه روایت دے چي د حضور ﷺ ارشاد دے:
”من خرج من الطاعة وفارق الجماعة ثم مات، مات میتة
جاهلیة ومن قتل تحت رایة عمیة یغضب للعصبة ویقاتل
للعصبة فلیس من امتی ومن خرج من امتی علی امتی یضرب

برها وفاجرها لا يتعاش من مؤمنها ولا يفى بذی عهدھا
فلیس منی“۔

(صحیح مسلم، کتاب الامارۃ، باب الامر بلزوم الجماعة، حدیث: ۴۷۵۱)
ترجمہ: چھی کوم سرے ڈ امیر ڈ فرمانبرداری نہ او تلو، او د مسلمانانو
ڈ ٲولی نہ جدا شو، بیا پہ ہفہ بانڈی مرگ راغے نو ڈ جاہلت مرگ
بہ پرے رازی، او کوم کس چھی د پندی جھنپے نہ لاندی پہ دے
حالت کنبے مر کرلے شو چھی ہفہ ڈ قوم پرستی پہ وجہ پہ غصہ
کنبے وُو او ڈ قوم پرستی ڈ پارہ جنگیدو، نو ہفہ محما د امت نہ نہ
دے۔ او کوم سرے چھی محما ڈ امت نہ اوزی او محما ڈ امت د خلقو
مخالف جوړ شی چھی ڈ امت بنہ او بدھرکس مر کوی، نہ خوگ
مومن پریردی، او نہ ڈ غیرمسلمو سرہ کرے وعدے پورہ کوی۔ نو
دہفہ محماسرہ خہ تعلق نشته۔

(۶) ڈ حضرت عوف بن مالک اشجعیؓ نہ روایت دے چھی

رسول ﷺ ارشاد فرمایله دے:

”خيار ائمتکم الذین تحبونہم ویحبونکم ویصلون علیکم
وتصلون علیہم، وشرار ائمتکم الذین تبغضونہم
ویبغضونکم وتلعنونہم ویلعنونکم۔ قیل: یارسول اللہ افلاننا
بذہم السیف؟ قال: لا، ما اقامو فیکم الصلوۃ لاما اقاموا
فیکم الصلوۃ۔ واذا رئیتم من ولاتکم شیئا تکرہونہ فاکرہوا
عملہ ولا تنزعوا یداً من طاعة“۔

(صحیح مسلم، کتاب الامارۃ، باب حیار الائمة وشرارہم حدیث: ۴۷۶۷)

ترجمہ: ستاسو پہ حکمرانانو کنبے ڌ ٽولونه غوره هغه دے، ڌ کوم سره چي تاسو محبت کوي، او هغه ستاسو سره مينه کوي، او هغه تاسو ته دعاگان کوي او تاسو هغه ته دعاگانے کوي، او ستاسو په حکمرانانو کنبے ډټولونه بدتر هغه دے چي ڌ هغه سره تاسو بغض ساتي، او تاسو په هغه باندې لعنت کوي، او هغه په تاسو باندې لعنت کوي۔ اصحابو عرض او کړو، چي اے ڌ الله رسول ﷺ! نو ولے په داسے موقع باندے مونږ ڌ ټورې په ذريعه باندے هغه اوچت کړو او ولے نه غورزوو؟ (يعني دهغه خلاف ڌ اسلحه بغاوت او نکره؟) هغوي ﷺ او فرمايل: نه، هر کله چي هغه ستاسو په مينځ کنبے مونځ قائم ساتي، او کله چي تاسو ڌ خپل بادشاه داسي خبري گوري چي هغه تاسو ته نه وي بنوښه، ڌ هغه عمل خراب گنځري خو ڌ هغه ڌ اطاعت نه لاس مه اُباسي۔

ڌ دي حديث په بل روايت کنبے دا الفاظ دي:
 ”الامن ولي عليه وال فراه ياتي شيئا من معصية الله فليكره ماياتي من معصية الله ولا ينزعن يدا من طاعة“۔

(صحيح مسلم، كتاب الامارة، حديث: ۸۶۷۴)

ترجمہ: بيا هغه حاکم د الله تعالیٰ ڌ نافرمانی په څه بد عمل کولو اويني، نو هغه چي دالله کومه نافرمانی کوي، هغه بد گنځري، خو دهغه داطاعت نه هيچرې هم لاس مه راکاځي۔

(۷) حضرت عرباضؓ فرمائي:

”وعظنا رسول الله ﷺ يوما بعد صلوة الغداة موعظة بليغة

ذرفت منها العيون ووجلت منها القلوب فقال رجل: ان هذه موعظة مودع فماذا تعهد الينا يا رسول الله قال: اوصيكم بتقوى الله والسمع والطاعة وان عبد حبشي فانه من يعش منكم ير اختلافا كثيرا واياكم ومحدثات الامور فانها ضلالة فمن ادرك ذلك منكم فعليكم بستى وسنة الخلقاء الراشدين المهديين: عضوا عليها بالنواجذ”-

قال ابو عيسى: هذا حديث حسن صحيح (سنن الترمذى، ابواب العلم، باب ما جاء في الاحذ بالسنة، حديث: ۲۶۷۶)

ترجمه: رسول الله ﷺ زمونڙو مڃي ته يوه ورڃ ڏ سحر ڏ مونڃ نه ورستو داسي يو اثر والانصيححت او فرمائيلو چي ڏ هغه ڏ وڃي نه زمونڙو سترگي ڏ اوبسڪونه ڏڪي شوي او زړونه مو اوويريدل۔ په دي باندي يوسري سوال وڪرو چي يار رسول الله! ڏا خو ڃه داسي نصيححت ڏو لڪه ڃنگه چي يوسري رخصت شوي وي او نصيححت ئي ڪري وي۔ ڏس تاسو مونڙو ته ڃه وصيت ڪوي؟ حضور ﷺ اوفريل چي ڃه تاسوته ڏ الله تعاليٰ ڏ ويريدو وصيت ڪوم، او ڏ ڇپل امير ڏ خبري اويريدلو او منلو وصيت ڪوم، خدائي ڏڪري چي هغه حبشي غلام ولي نوي، ول چي تاسو ڪنبي ڪوم يو ژوندئي ڏسي، هغه به ڏير زيات اختلافات ڪوري، اويه دين ڪنبي ڏنيو نوو خبرونه محان بچڪوي ڃڪه چي هغه گمراهي ده۔ دي ڏپاره چي تاسو ڪنبي په چا باندي داسي زمانه راشي نو هغه دي ڃما او ڃما ڏ هدايت شوي ڏ خلقاء راشدين سنت مضبوط ڏسي، او هغه په غائبونو ڪنبي ونسي۔

(۸) حضرت معاذ بن جبلؓ نه روايت ڏے ڇي حضور اقدس ﷺ

ارشاد فرمايلے ڏے:

”الا ان رحي الاسلام دائرة فدوروا مع الكتاب حيث دار
الا ان الكتاب والسلطان سيفترقان فلاتفارقوا الكتاب الا انه
سيكون عليكم امراء يقضون لانفسهم مالا يقضون لكم،
فاذا عصيتموهم قتلوكم وان اطعتموهم اضلوكم قالوا:
يارسول الله كيف نضنع قال: كما صنع اصحاب عيسى بن
مريم نشروا بالمناشيرو حملوا على الخشب موت في طاعة
الله خير من حياة في معصية الله“۔

زواه الطبراني ويزيد بن مرثد لم يسمع من معاذ والوضين بن عطاء وثقه ابن
حبان وغيره وبقية رجاله ثقات (مجمع الزوائد، كتاب الخلافة،
حديث: ۹۱۵۳)

ترجمه: يادساتي: ڏ اسلام جرنده گھر ڇيڏلي ده وُس تاسو (دالله) ڏ
ڪتاب سره ڇي، هغه ڇه زائے نه ڇي هم تاسو بوڇي۔
ياد ساتي داسي وخت به راشي ڇي ڏ(الله) ڪتاب او حڪومت به
جداشي، په دي موقعه ڪيڻے تاسو ڏڪتاب نه مه جدا ڪيڻي۔
يادساتي په تاسو باندي به داسي امير راشي ڇي هغه به ڏ محان ڏ پاره
فيصلے ڪوي نوهغه به ستاسو ڏ پاره نڪوي، ڪه ڇري تاسو دهغه
نافرمائي ڪوي نو هغه به تاسو قتل ڪري او ڪه دهغه اطاعت ڪوي
نوهغه به تاسو گمراه ڪري۔

اصحابو عرض او ڪرو ڇي داسي وخت ڪيڻے به مونڙه ڇه ڪوؤ؟

حضور پاك ﷺ اوفرمایل هاغسی کوی چی څنگه د عبسی علیه السلام ملگرو کړی وه هغوی اروسره سره کړه شو، اولرگو باندي زورند کړلے شو۔ د الله تعالی په اطاعت کبے محان قریانه ول دهغه په نافرمانی کبے ژوند تیرو لونه غوره دے۔

(۹) د حضرت انسؓ نه روایت دے چی حضور ﷺ ارشاد فرمایله دے: "اسموا واطيعوا وان استعمل عليكم عبد حبشي كان راسه زبيبة"۔
(صحيح البخاري، كتاب الاحكام، حديث: ۷۱۴۲)

ترجمه: (خپل د امير خبره) منی او اوړی خدائے دی کبسی چی په تاسو باندي داسے يو حبشي غلام حاکم جوړشی چی د هغه سر د وِسکی (کشمش) په شان وي۔

(۱۰) د حضرت حذیفه بن یمانؓ نه روایت دے چی حضور پاك ﷺ ارشاد فرمایله دے:

"يكون بعدى أئمة لايهتدون بهداى ولا يستنون بسنتى، وسيقوم فيهم رجال قلوبهم قلوب الشياطين فى جثمان انس۔ قال: قلت كيف اصنع يا رسول الله ان ادركت ذلك؟ تسمع وتطيع للامير وان ضرب ظهرك واخذ مالك فاسمع واطع"۔

(صحيح مسلم، كتاب الامارة، حديث: ۴۷۴۸)

ترجمه: ځممانه بعد به داسی حاکمان راځی چی محما په هدايت باندي به نه چلیگی، او محما په سنت باندي به عمل نه کوي، او په هغوی کبے به داسے خلق وی چی د هغوی په بدن کبے به د

شیطان زره وی۔ حضرت حذیفہ فرمائی چي ماٿپوس او کپرو چي داسی زمانه په ماراشی نوغہ به غہ کوم؟ حضور ﷺ او فریل: دامیر خبره منه او آورہ، خدائے د کپری چي ته په شا باندے اوهلے شی، اوستا په مال باندې قبضه وشی نو بیاہم اطاعت کوه او آورہ (یعنی بغاوت مه کوه)۔

(۱۱) د حضرت عرفجہ رضی نہ روایت دے چي د حضور ﷺ ارشاد

مبارک دے:

”انه ستكون هنات وهنات، فمن اراد ان يفرق امر هذه الامة، وهي جميع، فاضربوه بالسيف كائنا من كان“۔

(صحیح مسلم، کتاب الامارۃ، حدیث: ۴۷۵۹)

ترجمہ: یقین او کپری چي ډیری زیاتی بدی بدی خبری به وی، نو شوک چي په دی امت کبے اختلاف و اچوی، حالانکه چي هغوی متفق وی، نو هغه کس په توره باندې اوهی، خدائے دیکي چي هغه هر شوک وی۔

(۱۲) د حضرت ابوسعید خدری رضی نہ روایت چي حضور اقدس ﷺ

ارشاد فرمایله دے:

”اذا بویع لخلیفتین فاقتلوا الآخر منهما“۔

(صحیح مسلم، کتاب الامارۃ، حدیث: ۴۷۶۲)

ترجمہ: چي کله د دوو خلیفگانو نه بیعت واغستلے شی نو په دي دواړو کبے چي چا آخر کبے اغستے وی نو هغه قتل کپری۔

(۱۳) ”سأل سلمة بن يزيد الجعفي رسول الله ﷺ فقال يانبي الله أرأيت ان قامت علينا امرء يسألونا حقهم ويمنعونا حقنا فما تامرنا فاعرض عنه ثم سأله فأعرض عنه ثم سأله في الثانية او في الثالثة فجذبه الأشعث بن قيس وقال اسمعوا واطيعوا فانما عليهم ما حملوا وعليكم ما حملتم“ -

”وحدثنا ابوبكر بن أبي شيبه حدثنا شبابه حدثنا شعبة عن سماك بهذا الاسناد مثله وقال ”فجذبه الأشعث بن قيس فقال رسول الله ﷺ اسمعوا واطيعوا فانما عليهم ما حملوا وعليكم ما حملتم“ -

(صحيح مسلم، كتاب الامارة، باب في طاعة الامراء وان منعوا الحقوق: ۴۷۴۵، ۴۷۴۶)

ترجمه: حضرت وائل بن حجر حضرتي فرمائي: چي سلمه بن يزيد جعفي سوال وکړو چي يانبي الله: ذرا داخو راته او وايه که چري په مونږ باندې داسي حکمران جوړشي چي خپل حقونه د مونږ نه غواړي او زمونږه حق مونږ لره نه راکوي، نو ستاسو مونږ دپاره څه حکم ده؟

نو حضور ﷺ (د جواب ورکولو په زان) مخ واړو، هغه بيا سوال اوکړو، حضور ﷺ بيا مخ واړو، بيا دويمه يا دريمه پيره سوال اوکړو، نو اشعث بن قيس هغه خپل طرفته راځکه، او حضور ﷺ او فرمايل: ”آوړه او فرمېداري کوه، محکه چي په هغه باندې کومه ذمه داري ده د هغه جواب ورکونکي هغه ده، او په تاسو باندې چي کومه ذمه داري ده د هغه جواب ورکونکي ته ئي۔

(۱۴) د حضرت ام سلمه رضی اللہ عنہا نه روایت دے چی د حضور پاک صلی اللہ علیہ وسلم ارشاد دے:
 ”انه يستعمل عليكم امراء فتعرفون وتنكرون، فمن كره فقد
 برئ، ومن انكر فقد سلم، ولكن من رضی وتابع، قالوا:
 يا رسول الله الا نقاتلهم؟ قال: لا ماصلوا“۔

(صحیح مسلم، کتاب الامارة، حدیث: ۴۷۶۴)

ترجمہ: یقین او کپری پہ تاسو باندی داسی امیران به حاکمان جوړ
 شی تاسو به د هغوی بعضے خبرے بنه گنرې او بعضے خبری به بدی
 گنرې۔ بیا چی کوم سرے بدی خبرې بدی او گنرې هغه به د گناه نه
 پاک وې، او کوم سرے دبدو خبرونه انکار کوی نو هغه به سلامت
 وې هاں هغه سرے به گناه کار وی چی کوم سرے په دی بدو خبرو
 باندی راضی وې، او د هغوی تابعداری کوی۔

اصحابو تپوس او کپرو ”یا رسول الله مونږ د هغوی سره جنگ والے نه
 کؤو؟ حضور صلی اللہ علیہ وسلم او فرمایلی نه، خو پوری چی هغوی مونخ کوی۔

قاضی عیاض د دی حدیث تشریح کوی او فرمائی:

”معنی ماصلوا: ماداموا علی الاسلام، فالصلوة اشاره الی
 ذلك“۔ (تکملة فتح الملهم ج ۳ ص ۱۹۹)

ترجمہ: داچی فرمایلی دې چی ”ترخو پورې هغوی مونخ کوی“ د
 دی مطلب دا دے چی هغوی په اسلام باندی باقی وې، د مونخ نه
 دی طرفته اشاره ده۔ قاضی عیاض دا تشریح د حضرت عباده بن
 صامت رضی اللہ عنہ په حدیث کبے کرے ده چی کومه مخکبے حدیث نمبر ۱
 کبئی تیره شوې ده۔

چی کله دَ جنگ په وخت کبښه حق

واضح وې

د مسلمانانو په خپلو کبښی دَ جنگ په موقع که دا خبره یقیني طور باندې متعینه شی چی ظالمان څوک دې او مظلومان څوک دې نو په هغی صورت کبښه دالله تعالی واضح حکم دا ده:

”وان طائفتان من المومنین اقتتلوا فاصلحوا بينهما فان بغت احدهما على الاخرى فقاتلوا التي تبغى حتى تفيء الى امر الله فان فاءت فاصلحوا بينهما بالعدل واقسطوا ان الله يحب المقسطين انما المومنون احوه فاصلحوا بين اخويكم واتقوا الله لعلکم ترحمون“ - (سورة الحجرات: ۹، ۱۰)

ترجمه: او که د مسلمانانو په دوؤ ټولگو کبښه جنگ شروع شی نو د هغوی په خپل مینځ کبښی روغه او کړی، بیا که چرې هغوی کبښه یو ټولگی په بل باندې زیادتی او کړی نو هغه ټولگی سره جنگ او کړی چی کوم زیادتی کوی، تردی پورې چی هغه د الله تعالی حکم طرفته واپس راشی بیا چی کله هغه واپس راشی نو هغوی په مینځ کبښه په انصاف سره روغه او کړی او هره معامله کبښه په انصاف سره کار کوی، په شکه الله تعالی د انصاف کونکو سره محبت کوی. حقیقت خودا ده چی ټول مسلمانان روڼه روڼه دې. دی دَ پاره خپلو دوؤ روڼو په مینځ کبښه تعلقات ښه جوړ وی. او د الله تعالی نه یربگی، دَ پاره دَ چی تاسو سره دَ رحم معامله اوشی.

په دی آياتونو کښه اصل زور په دی ورکړه شوه ده چي کله مسلمانانو په مينځ کښي جنگ شروع شي نو دهغوی په مينځ کښه هر ممکن کوشش سره روغه وکړل شي۔ لیکن که چرې یوتولگي يقيني طور باندې زیادته کوي نو ده مظلوم مدد کولو ده پاره زیاتي کولو واله سره ده جنگیدلو هدايت کړه شوه شوه ده، او مخکښه حدیث نمبر ۱۱۰۱۰ کښه چي باغي سره ده جنگیدلو حکم ورکړه شوه ده هغه دغه آیت کریمه په تعمیل کښه ورکړه شوه ده۔

هغه فتنه چي په هغه کښه حق سرکند نه وي

نبی کریم ﷺ په ډيرو حدیثونو کښه دا خبر ورکړه ده چي په راتلونکي زمانه کښه به داسي حالات پيښگي چي ده مسلمانانو په مينځ کښه به خانه جنگي وي۔ او دا خبره به په يقيني طور باندې واضحه نشي کيدې چي کومه ډله په حقه ده او کومه ناحقه ده۔ ولي چي هر ډله به په خپل حق کښه ثبوت پيش کوي۔ داسي جنگ ته په دی حدیثونو کښه ”فتنه“ وئيلي شوې ده۔

په دی قسمه صورتحال کښه عامو مسلمانانو لره څه کول پکار دي۔ ده په باره کښه حضور اقدس ﷺ په تفصیل سره هدايات ورکړي دي او په ده ټولو حدیثو کښه په دی خبره باندې زور ورکړه شوه ده چي په داسي موقع باندې عام مسلمانانو لره پکار دي چي داسي قسمه جنگونو نه بالکل جدا پاته شي۔ يعنی دروغه کولو چي څومره کيدې شي کوشش ده وکړه شي۔ خو د يوئ فرقې ملگرتيا نه ده پکار۔ داسي قسمه احاديث دلته نقل کړه شوه دي۔

(۱) حضرت ابوهريرهؓ نه روايت دے چي حضور ﷺ ارشاد دے:

”ستكون فتن القاعد فيها خير من القائم، والقائم فيها خير من الماشي، والماشي فيها خير من الساعي، ومن تشرف لها تستشرفه، ومن وجد فيها ملجأً او معاذاً فليعد به“۔

(صحيح للبخاري، كتاب الفتن، حديث: ۷۰۸۱ وكتاب المناقب،

حديث: ۳۶۰۱)

ترجمه: ڄڻه داسي فتنه به راشي چي په هغه ڪنهن به هغه ڪس چي هغه ناست وي ولاڀ نه به غوره وي، او ولاڀ ڪس به ڌ روان ڪس نه غوره وي، او روان ڪس به ڌ مناهه وهلو واله سره نه غوره وي او ڄوڪ چي ڌ دے فتنه ڪنلو دپاره لاڀ شي، هغه فتنه به هغه ڪس اڄتڪري، دناست ڪس، ولاڀ ڪس نه ڌ غوره والي مطلب داڍے چي په داسي موقع باندے چي ڪوم سره ڌ دے فتنه نه ڄومره هم لري وي۔ او په هغه ڪنهن ڌ هغه عملي حصه چي ڄومره ڪمه وي، هغه ڄومره به غوره وي، او ڪوم سره چي تماشگير ڄور شي او تماشے ڌ پاره هلته تلل غواڀري ڌ هغه ڌ پاره هم خطرہ ده چي هغه په دے فتنه ڪنهن مبتلاء شي۔

(۲) ڌ حضرت ابوهريرهؓ نه روايت دے چي حضور ﷺ فرمائيل:

”ستكون فتنه صماء بكماء عمياء من اشرف لها استشرفت

له واشراف اللسان فيها كوقوع السيف“۔

(سنن ابي داود، كتاب الفتن، حديث: ۴۲۶۴)

ترجمه: داسي يوه فتنه به راڄي چي هغه به ڪنهن به ڀي او چاري او

پونده بي۔ ٺوڪ چي هغه غور سره ڪوري نو هغه به ٺان سره
راواخلي، او دے فتنے ڪينے ڙبه رڦول داسي وي لڪه توره چي
راواخلي۔

حضرت مولانا خليل احمد صاحب سهارنپوري دے حديث په
شرح ڪينے فرمائي: چي دفتنے د ڪنر، چاري او پونده ڪيدو مطلب دادے
چي ڪوم خلق په دي فتنے ڪينے مبتلاء وي (يعني آخته وي) هغوي ته به د
حق او باطل تمیز نه وي۔ هغوي ته به د تڪليف رسولي شي۔ او هغه به د
تشدد نشانه جوڙيگي۔ او ڙبه د ڪولاڙ پريخودونه هاغه خلقو طرفته اشاره
ده چي ڪوم خلق د دروغو خبرے ددے ٺائے د هغه ٺائے ته (د هغه ٺائے نه
دے ٺائے ته) نقل ڪوي چي هغه د فتنے په اور (آگ) نور زيات والے پيدا
ڪوي۔ (بذل المحمود ج ۵ ص ۹۷)

او د ”پونده، ڪنر“ فتنے تفسير علامه ابن تيمية فرمائي:
”وبدين الحق يقصد الخير ويعمل به فلا بد من علم بالحق
وقصد له وقدرة عليه والفتنة تضاد ذلك فانها تمنع معرفة
الحق او قصده او لقدرة عليه فيكون فيها من الشبهات
ما يلبس الحق بالباطل حتى لا يميز لكثير من الناس او اكثرهم
ويكون فيه من الاهواء والشهوات ما يمنع قصد الحق و ارادته
ويكون فيها من ظهور قوة الشر ما يضعف القدرة على الخير
ولهذا ينكر الانسان قلبه عند الفتنة فيرد على القلوب ما يمنعها
من معرفة الحق وقصد له ولهذا يقال فتنة عمياء صماء ويقال
فتن كقطع الليل المظلم ونحو ذلك من الالفاظ التي يتبين

ظهور الجہل فیہا و خفاء العلم، فلہذا کان اہلہا بمنزلۃ اہل
الجاهلیۃ“

(منہا السنۃ للنبویۃ ج ۲ ص ۳۲)

ترجمہ: دَ دین حق اصل مقصد غورہ والے او پہ ہغے عمل کول ، د
دے وجے (د عمل دپارہ) د حق علم ہم ضروری دے، او د ہغے ارادہ
ہم، او پہ ہغے باندے قدرت لرل ہم اوفتنہ د دے ہولونہ بیل شی دے۔
ولے چی ہغہ دَ حق نخہ دہ، د ہغے ارادے او پہ ہغے د قدرت لرلو دپارہ
منع کولو سبب جوہریگی، د دے وجے پہ فتنہ کنبے داسی شبہات
جوہری۔ چی ہغہ حق د باطل سرہ تگلو وِو کوی، د دے پہ نتیجہ
کنبے ڈیرو یا اکثر تہ د حق تمیز نوی۔ پہ دی کنبے خواہشات او
جذبات انسان تہ دَ حق پہ لارہ کنبے رکاوٹ جوہریگی۔ پہ دے کنبے
شُرکی قوتونہ دومرہ غالب کیبری چی پہ خیر باندی قدرت لرل
کمزوری شی۔ د دے وجے د فتنے پہ مواقع باندی پخپلہ دَ انسان دَ
زہہ حالت بدل محسوس کیبری۔ او پہ زہونو باندے حالت پیدا شی
چی د حق پہ معلومولو کنبے منع کولو سبب جوہری شی د دے وجے
فتنے تہ پروندہ او کترہ ویلے شوے دے او دا فرمایلی شوی دی چی ہغہ
دَ تورے شپے دَ تکرہ پہ شان دی۔ (شخہ رنگہ چی پہ حدیث نمبر ۴
کنبے راروان دی) داسی قسمہ الفاظ دَ دے مقصد دَ پارہ بیان کرے
شو دے چی پہ فتنہ کنبے جہالت جوہریگی او علم پتے پاتے کیبری،
تردی پوری چی اہل فتنہ دَ اہل جہالت وائو پہ شان شی۔

(۳) دَ حضرت ابوہریرہؓ نہ روایت دے رسول اللہ ﷺ ارشاد

اوفرمايلو:

”والذى نفسى بيده لاتذهب الدنيا حتى ياتى على الناس يوم لايدرى القاتل فيم قتل ولاالمقتول فيم قتل“۔ فقيل كيف يكون ذلك قال: الهرج۔ القاتل والمقتول فى النار“۔

(صحيح مسلم، كتاب الفتن، واشراط الساعة، باب لانقوم الساعة حتى يمر الرجل بقبر الرجل ۷۲۶۴)

ترجمه: قسم په هغه ذات جي دڇاپه لاس ڪيٽي جي زما نفس دے، دنيا به د هغه پورے نه ختميري ترخو پوري جي داسي ورخ رانشي جي په هغه ڪيٽي به قاتل ته دا پته نوي جي هغه ولي قتل ڪوي۔ او مقتول ته به دا پته نوي جي هغه ولي قتل ڪرلے شو؟ ٽپوس او ڪرے شو جي دابه ڇنگه ڪيگي؟ هغوي اوفرمايل ”وينه تويول“ (خونريزي عام رواج به وي) قتلڪونڪي او قتلشوء دواړه به په جهنم ڪيٽي وي۔

(۴) د حضرت ابوموسى اشعريؓ نه روايت دے جي نبى پاك ﷺ

ارشاد اوفرمايلو:

”ان بين يدي الساعة فتنا كقطع الليل المظلم يصبح الرجل فيها مؤمنا ويمسى كافرا ويمسى مؤمنا ويصبح كافرا القاعد فيها خير من القائم والماشى فيها خير من الساعى فاكسروا قسيكم وقطعوا اوتاركهم واضربوا سيوفكم بالحجارة فان دخل يعنى على احد منكم فليكن كخير ابني آدم“۔

(سنن ابى داؤد، كتاب الفتن باب فى النهى عن السعى فى الفتنه: ۴۲۵۹)

ترجمه: د قيامت نه محڪبيٽي به داسي فتنے راشي جي هغه به دتورو

شپو ڏٺڪرو ۽ ٻه شان وٺي ٻه سر ٻه ٻه هغه زمانه ڪنهن ڏ سحر ٻه
 وخت ڪنهن مومن وٺي، او ماڻهن ٻه ڪافر وٺي، او ماڻهن ٻه مومن وٺي
 او سحر ٻه وخت ڪنهن ٻه ڪافر شي، ٻه هغه زمانه چي ٺوڪ ناست
 وٺي هغه ٻه ڏ وٺاڻ سر ٻه غوره وٺي، او ٺوڪ چي روان وٺي هغه ٻه
 ڏ منهن ٻه وهلو والو سر ٻه بهتر وٺي۔ ڏيڏپاره خپل ڪمانون مات
 ڪري او خپل ڪمان لاشه ڪٽي، او خپلي توري ٻه گتو باندي
 اوهي، ٻيا ڪه ٻه تاسو باندي ٺوڪ ٻرشي نو هغه لره پڪار ده چي ڏ
 آدم عليه السلام ڏ ٺوڪ پشان شي چي دؤو ڪنهن ٻه بهتر وٺو (يعني
 هاڻي چي ڏ قابيل ڏ لاس نه قتل ٺوڪي خوبن ڪرل ليڪن هغه قتل نه
 ڪرو۔ ٻه ده حديث ڪنهن چي فرمايل شوي دي چي يو ڪس ٻه ٻه
 ده زمانه ڪنهن ڏ سحر ٻه وخت ڪنهن مسلمان وٺي او ماڻهن ٻه ڪافر
 شي۔

ڏ ده تشریح حضرت حسن بصريٰ ٻه ده طريقه بيان ڪري ده:
 ”يصبح الرجل محرماً لدم اخيه وعرضه وماله، ويمسى
 مستحلاله ويمسى محرماً لدم اخيه وعرضه وماله، ويصبح
 مستحلاله“۔ (سنن الترمذي، ابواب الفتن، باب ما جاء ستكون فتن
 كقطع الليل المظلم: ۲۱۹۸)

ترجمه: ڏ ده مطلب ده چي ڏ سحر ٻه وخت خوبه مسلمان ڏ خپل
 مسلمان رور وينه ده هغه عزت او ده هغه مال حرام ڪنهن، خو ماڻهن
 ٻه هغه حلال ڪنهن او ماڻهن خوبه ده هغه دينه عزت او مال حرام
 ڪنهن او ڏ سحر ٻه وخت ڪنهن به حلال ڪنهن۔

(۵) دَ حضرت ابوبکرؓ نه روايت دے چي رسول الله ﷺ ارشاد

او فرمايلو:

”انها ستكون فتنة يكون المضطجع فيها خيرا من الجالس،
والجالس خيرا من القائم، والقائم خيرا من الماشي والماشي
خيرا من الساعي“۔ قال: يارسول الله تأمرني؟ قال: ”من كانت
له ابل فليلحق بابله، ومن كانت له غنم فليلحق بغنمه، ومن
كانت له ارض فليلحق بارضه“۔ قال: فمن لم يكن له شيء من
ذلك قال: ”فليعمد الى سيفه فليضرب بحدده على حرة ثم لينج
ما استطاع النجاء“۔

(سنن ابى داود، كتاب الفتن باب فى النهى عن السعى فى الفتنة: ۴۲۵۶)

ترجمه: يقين او ڪرڻه داسي فتنه راروانه ده چي په هغه ڪنهن چي ڪوم
سرڀ ملالاس وي هغه به دَ ناست ڪس نه غوره وي او ڪوم ڪس چي
ناست وي هغه به دَ ولاڀ ڪس نه غوره وي او ڪوم ڪس چي ولاڀ
وي هغه به دَ روان نه بهتروى او ڪوم ڪس چي روان وي هغه به د
منهنڀ وهلو والي نه غوره وي۔

هغه او فرمايل: يارسول الله (په داسي حالاتو ڪنهن) عجا دپاره ستاسو
خه حڪم دے؟ هغوى او فرمايل: ”د چا سره چي اُهن وي نو هغه دے
دخپلو اُهنانو سره عجي، او د چا چه بيزي وي هغه دے خپلو بيزو سره
عجي، او د چا سره چه زمڪه وي نو هغه دے خپله زمڪه باندي روان
شي“ هغوى تپوس او ڪرڻو ”د چا سره چي په دي ڪنهن يوشه هم نه
وي؟ هغوى او فرمايل: ”چي هغه ٿره پڪار ده چي هغه د خپله تورے

خواتن لارشی او د هغی لاشه (دهار) په یوه شکنجه زمکه باندې

اووهی، بیا چی څومره لری تبتیدیشی وده تبتی۔

(۶) د حضرت ابوبکرؓ دا برنې حدیث د حضرت سعد بن ابی

وقاص نه هم مروی دے او د هغی په آخره کېنې حضرت سعدؓ فرمائی چی

ما حضور ﷺ ته عرض او کړو چی که چرته ځما کورته دَننه لارشی او

ځما د قتلولو دپاره په مالاس پورته کړی (نو څه څه او کړم) هغوی

او فرمایل: ”چه ادم علیه السلام ده څوے (هابیل) په شان جوړ شه“

(سنن ابی داود حدیث: ۴۲۵۷)

(۷) د حضرت ابوبکرؓ د دے حدیث څه حصه حضرت وابصه بن

معبد د حضرت عبدالله بن مسعودؓ نه هم روایت کړے ده او په هغی کېنې ئے

دا اضافه هم کړی ده ”قتلاها کلهم فی النار“ یعنی په دے فتنے کېنې (په

چاچی حق واضح نه وی) چی کوم خلق قتل کړے شی هغوی ټول به

دوزخ ته ځی۔

د دی نه ورستو حضرت وابصهؓ فرمائی:

”قلت متی ذلک یا ابن مسعود قال: تلك ایام الهرج حیث

لا یأمن الرجل جلیسه۔ قلت: فماتأمرنی ان ادركنی ذلک

الزمان قال: تحف لسانك ویدك وتكون حلسا من احلاس

بیتك۔ فلما قتل عثمان طار قلبی مطاره فرکبت حتی اتیت

دمشق فلقیته خریم بن فاتک فحدثته فحلف بالله الذی لا اله

الا هو لسمعه من رسول الله ﷺ كما حدثنیه ابن مسعود“۔

(سنن ابی داود، کتاب الفتن، حدیث: ۴۲۵۸)

ترجمہ: ما د حضرت عبداللہ بن مسعودؓ نہ تپوس او کرو، چی داسی به کله کیری؟ هغوی او فرماییل چی د قتل او د وینے تو یولو په زمانه کبے، کله چی یو سرے هم د خپل خوا کبے ناست کس نه محفوظ نه وی "ماویل: "چی که هغه عمار مخے ته راشی نو محما د پاره ستاسو څه حکم دے؟ حضرت عبداللہ بن مسعودؓ او فرماییل: ته خپله ژبه او لاس بند ساته او د خپل کور تپت جوړ شه" بیا چی کله حضرت عثمانؓ شهید شو نو عمار زړه راوچت شو، او څه په سورلی دمشق ته لارم، هلته عمار ملاقات د حضرت عریم بن فاتکؓ سره اوشو، نو ما دا حدیث هغوی ته واوړوو، نو هغوی د الله قسم او کرو چی د هغه سوا څوک د عبادت لائق نشته او هغه اوایل چی هغه دا حدیث د رسول الله ﷺ نه داسی اوریدلے دے کوم چی حضرت عبداللہ بن مسعودؓ ماته اورولے وو۔

(۸) په دی وړمبی حدیث کبے چی حضرت عبداللہ بن مسعودؓ حضرت وابصهؓ ته چی کومه مشوره ورکړه "چی د خپل کور تپت جوړ شه" دا پخپله د حضور ﷺ نه حضرت ابوموسیٰ اشعریؓ روایت کړے دے، د هغه الفاظ دادی چی حضور پاک ﷺ ارشاد فرمایلے دے:

"ان بین ایديکم فتنا كقطع الليل المظلم يصبح الرجل فيها مومن ويمسى كافرا ويمسى مومنا ويصبح كافرا القاعد فيها خير من القائم فيها والقائم خیر من الماشی والماشی فيها خیر من الساعی۔ قالوا فما تامرنا قال: کونوا احلاس

بیوتکم"۔ (سنن ابی داود، کتاب الفتن حدیث: ۴۲۶۲)

ترجمہ: ستاسو مخے تہ فتنے راووانے دی چھی ہفہ دے تُو رے شبے دے
 ٲکرو پشان بہ وی، ٲہ ہفے کہنے بہ یو سرے د سحر ٲہ وخت کہنے
 مومن سی، او مابنام کہنے بہ کافر شی، او مابنام بہ مومن او سحر بہ
 کافر شی، ٲہ ہفے کہنے بہ ناست کس دے ولارنہ غورہ وی، او ولار
 کس بہ دے روان کس نہ غورہ وی، او روان کس بہ دے منہے وھلو والہ
 کس نہ غورہ وی، اصحابو تپوس او کرو چھی زمونہ ٲیارہ ستاسو سخہ
 حکم دے؟ ہفوی او فرمایل: ”تاسو دے خٲلو کورونو ٲانہ جور شی۔“

(۹) حضرت ابوذر غفاریؓ فرمائی:

”قال: لی رسول اللہ ﷺ ”یا اباذر“ قلت لیبک یا رسول
 اللہ ﷺ وسعدیک۔ فذکر الحدیث قال: فیہ ”کیف انت اذا
 اصاب الناس موت یكون البیت فیہ بالوصیف“ قلت: اللہ
 ورسولہ اعلم او قال: ماخار اللہ لی ورسولہ۔ قال: ”علیک
 بالصبر“ او قال: ”تصبر“۔ ثم قال لی: ”یا اباذر“۔ قلت: لیبک
 وسعدیک قال: ”کیف انت اذا رایت احجار الزیت قد غرقت
 بالدم“۔ قلت ماخار اللہ لی ورسولہ۔ ”علیک بمن انت منه“۔
 قلت: یا رسول اللہ أفلا اخذ سیفی واضعه علی عاتقی قال:
 شارکت القوم فما تامرنی قال: ”تلازم بیتک“۔ قلت فان دخل
 علی بیتی قال: ”فان خشیت ان یبھرک شعاع السیف فالق
 ثوبک علی وجهک یبوء بائمک واثمہ“۔ قال: ابو داود لم
 یذکر المشعث فی هذا الحدیث غیر حماد بن زید۔“

(سنن ابی داود، کتاب الفتن، باب فی انہی عن السعی فی الفتنة، حدیث: ۴۲۶۱)

ترجمہ: ماتہ رسول اللہ ﷺ او فرمایا: اے ابو ذرہ ”ماؤیل“ تھے حاضر یم یارسول اللہ ﷺ“ بیائے تھے خبرے ارشاد او فرمایا، ہفتے ئے داہم او فرمایا: ”ہفتہ وخت بہ ستاسو تھے حال وی کله چئی پہ خلقو کینے مرگ داسی خوردشی چئی یو قبر بہ ہم دیو غلام پہ نرخ میلاویگئی“ ماعرض او کپرو چئی د اللہ رسول ڀیر پوهیگی، یا دائے اویل چئی د اللہ او د هغه رسول (پہ دیکینے) محما د پارہ تھے خوبنہ وئ۔ هغوی ارشاد او فرمایلو: ”پہ صبر قائم شه“ بیا هغوی ماتہ دوبارہ اواز او کپرو اے ابو ذر ماعرض او کپرو ”تھے حاضر یم“ اے د اللہ رسولہ هغوی او فرمایا هفتہ وخت بہ ستاسو تھے حال وئ کله چئی د احجار الزیت علاقہ پہ وینو کینے ڀوبہ شی“ ماعرض او کپرو ”تھے چئی اللہ او د هغه رسول محما د پارہ خوبن کپری“۔ هغوی او فرمایا ”د کوم خاندان سرہ چئی ستا تعلق وی بس هفتے سرہ وُسه“ ماعرض او کپرو: اے د اللہ رسولہ ولے تھے داسی ونہ کرم چئی تورہ راواعلم او هفتہ پہ خپله او گه بانده کیدم؟“ هغوی او فرمایا بیا بہ تہ ہم (پہ دے فتنہ کینے) د هغوی سرہ شریک شی“۔ ”ماعرض او کپرو“۔ بیا محما دپارہ تھے حکم دے؟ وُئ فرمایا، خپل پہ کور کینے وُسه“۔ ماعرض او کپرو: کہ چرتہ شوک محما کورته دَنته لارشی؟ ارشاد او فرمایا: ”کہ چرتہ تاته دا یرہ وئ چئی د تورئ پرق بہ برداشت نہ کرم نو پخپل مخ بانده خپله کپرا و اچوه هفتہ بہ د خپل گناه د بوجه سرہ ہم واپس کپری شی او ستا د گناه د بوجه سرہ بہ ہم۔

(۱۰) د حضرت ابو سعید خدریؓ نہ روایت دے چئی حضور ﷺ

ارشاد فرمایا ہے:

”يوشك ان يكون خير مال المسلم غنم يتبع بها شعف الجبال ومواقع القطر يفر بدينه من الفتن“۔

(صحیح البخاری، کتاب الایمان، باب من الدین انفرار من الفتن، حدیث: ۱۹)

ترجمہ: ہنرے وخت نزدی راتلونکے دے چي دے یو مسلمان غورہ مال بیزی به وی چي دے هغه سره به روان سی هغه به د فتنونه د غرونو سرته زغلی او د بارانونو حائے ته به لارشی۔

(۱۱) د حضرت ابو موسیٰ اشعریؓ نه روایت دے چي نبی کریم ﷺ

د فتنے ذکر کولو نو دا ارشادے او فرمایلو:

”كسروا فيها قسيكم وقطعوا فيها او تارككم والزموا فيها اجواف بيوتكم وكونوا كابن آدم“۔

قال: ابو عيسى هذا حديث حسن غريب صحيح۔ (سنن الترمذی، ابواب

الفتن، باب ماجاء في اتخاذ سيف من خشب في الفتنه، حدیث: ۲۲۰۴)

ترجمہ: په داسی فتنو کبے خپل کمانونه مات کړی او خپل د کمان دسی کت کړی، او د خپل کورونو په شا باندي کلک وسی، او آدم عليه السلام محوئے (هاییل په شان شی)۔

(۱۲) حضرت معقل بن یسارؓ نه روایت دے چي د حضور عليه

السلام ارشاد دے:

”العبادة في الهرج كهجرة الى“۔

(صحیح مسلم، کتاب الفتن، باب فضل العبادة في الهرج،

حدیث: ۷۳۶۰)

ترجمہ: په کومه زمانه کبے چي د قتل بازار گرم وي، په هغه زمانه

کینے د عبادت (کینے د مشغول کیدو) ثواب داسی دے څنگه چي
زما حواله د راتلو د پارہ د هجرت ثواب دے۔

(۱۳) د حضرت عبدالله بن عمرو بن عاص نه روایت دے چي د

حضور پاك ﷺ ارشاد دے:

”كيف بكم وبزمان يوشك ان ياتي يغربل الناس فيه غربلة
وتبقى حثالة من الناس قد مرجت عهودهم واماناتهم
فاختفوا وكانوا هكذا وشبك بين اصابعه قالوا كيف بنا
يا رسول الله اذا كان ذلك قال تأخذون بما تعرفون وتدعون
ماتنكرون۔ وتقبلون على خاصكم۔ وتذرون امر عوامكم“۔

(سنن ابن ماجه، كتاب الفتن، باب الثبوت في الفتنه، حديث: ۳۹۵۷)

ترجمه: هغه امانه کینے به ستاسو څه حال وي نزدی ده چه راشی، په
هغه زمانه کینے به ټول خلق چانر کړے شی، او خلغو کینے به داسی
خلق پاتے شی لکه بوس، هغوی به نه وعده پورا کوی او نه به امانتونو
کینے امانت دار وي (یعنی خیانت به کوي) او هغوی به اختلاف
او کړی او داسے به تس نس شی، او دائے او ټیل هغوی خپلی څنگی په
یوبل کینے واچولی صحابه عرض او کړو، اے د الله رسوله ﷺ: چي
داسی وشی نو مونږه به څه کوو؟ وئے فرمایل: څه چي ده نیکی خبره
گورئ په هغه عمل کوی۔ او څه بدې گوری، نو هغه پریگدی، او
خاص خپل (اصلاح) طرفته متوجه شی، او خپل عوام (په خپل حال)
پریگدی۔

(۱۴) د حضرت محمد بن مسلمة نه روایت دے چي حضور اقدس ﷺ

ارشاد او فرمایلو:

”انها ستكون فتنة وفرقة واختلاف۔ فاذا كان كذلك فأت
بسيئك أحدا فاضربه حتى ينقطع۔ ثم اجلس في بيتك حتى
تأتيك يد خاطئة او منية قاضية“۔

(سنن ابن ماجه، كتاب الفتن، باب التثبت في الفتنة، حديث: ۳۹۶۲)

ترجمه: شخه فتني به راشي، او تفرقه او اختلاف به وي۔ هر كله چي
داسي وي نو خپلي توري د احد (غر) خواله يوسئ بس ويوهي (يعني
زمكي له ئي راوا چوئ) ترده پوري چي هغه ماته شي، بياپه خپل كور
كښي كيئي تردي پوري يا خوبه ستاسو خواته يو خطاكار لاس راشي
او يا به مرگ راشي او ستاسو كار به پوره كړي۔

(۱۵) حضرت حذيفه بن يمان نه روايت دے چي حضور عليه

السلام ارشاد او فرمایلو:

”دعاة على ابواب جهنم۔ من اجابهم اليها قذفوه فيها، قلت:
يا رسول الله صفهم لنا۔ قال: هم من جلدتنا، ويتكلمون
بالسنتنا، قلت: فما تأمرني ان ادركني ذلك؟ قال: تلزم
جماعة المسلمين وامامهم۔ قلت: فان لم يكن لهم جماعة
ولا امام، قال: فاعتزل تلك الفرق كلها، ولو ان تعض باصل
شجرة حتى يدركك الموت وانت على ذلك“۔ (صحيح

البخاري، كتاب الفتن، حديث: ۷۰۸۴)

ترجمه: شخه خلق به داسي وي چي هغوي به د جهنم په دروازو ولاړ
دي خلق ه رابلي چا چي د هغوي خبره او منله، هغه به هغوي جهنم

ته واچوي، ماعرض او ڪرو: اے د الله رسوله مونڙه د هغوی نه خبرداره ڪرہ؟ هغوی او فرمائیل: ”هغوی به زمونڙ پشان د غویبے ڄرمنی وی، زمونڙ پشان خبری به ڪوی، ما وئیل: که داسی زمانه زمونڙ مخکینے ته راشی نو مونڙ د پاره ستاسو ڄه حکم ڪوے؟ هغوی او فرمائیل: ”بس تاسو د مسلمانانو د ڏلی او د هغوی د امام سره شی“ ماعرض او ڪرو که د هغوی نه ڄوڪ امام وی او نه ٿولگی؟ هغوی او فرمائیل: ”بیا خو تاسو د دې ٿولو ٿولگونه جدا شی، خدائے دیکھی ڄی تاسو د پاره د یوی وئی زیله ترهاغه پوری ڄورل راشی ڄی ترڄو پوری پتاسو مرگ راشی۔“

(۱۶) حضرت مقداد بن اسود فرمائی:

”ایم الله لقد سمعت رسول الله ﷺ يقول: ”ان السعيد لمن جنب الفتن ان السعيد لمن جنب الفتن ان السعيد لمن جنب الفتن ولمن ابتلى فصبر فواها“۔“

(سنن ابی داود، کتاب الفتن، حدیث: ۴۲۶۳)

ترجمه: په الله قسم ما د حضور ﷺ نه اوریدلی دی دائے ویئل: ”یقینا خوش نصیبه دے هغه کس ڄی ڄوڪ د فتنونه بچ شو، یقینا خوش نصیبه دے هغه ڄی کوم د فتنونه بچ شو۔ او کوم سرے ڄی (د ڄاد طرفه په ظلم ڪینے) آخته شو او هغه صبر و ڪرو، د هغه خو اڄو بحث مه ڪوه هغه خو بختور دے۔“

(۱۷) حضرت ام مالک بهزیه فرمائی:

”ذکر رسول الله ﷺ فتنة فقرها قلت يا رسول الله من خیر

الناس فيها- قال: ”رجل في ماشيته يؤدي حقها ويعبد ربه
ورجل اخذ براس فرسه يخيف العدو ويخوفونه“-

(رواه الترمذی فی ابواب الفتن، باب ماجاء كيف يكون الرجل في الفتنة،
حديث: ۲۱۷۷، وقال هذا حديث حسن غريب)

ترجمه: رسول الله ﷺ د يوه فتنے ذکر او فرمايلو او وئ وئيل: چي
هغه نزدی راروانه ده، ماعرض او کړو، اے د الله رسولہ چي په دې
فتنه کېنې به د ټولونه غوره کس څوک وي؟ هغوی اوپل چي هغه
کس چي کوم د خپل کوروالو سره اوسينگی (يعنی د جنگ نه جدا)
او د هغوی حق ادا کوی او د خپل پروردگار عبادت کوی او هغه
کس چي د خپلو آسوتو سرته نيولې وي او دېنمن يره وي، او هغه
دې يره وي (يعنی په مسلمانانو د تفریق اچولو د پاره د غيرمسلمو
سره په جهاد کېنې مشغوله وي-

(۱۸) حضرت سعيد بن زيد اشهليؓ فرمائي چي د نجران نه يوه

توره د حضور اقدس ﷺ لره د هدئيې په طور راورپلې شوه، هغوی هاغه توره

حضرت محمد بن مسلمةؓ ته ورکړه- او هغوی ته دا هدايت او فرمائيلو:

”جاهد بهذا في سبيل الله- فاذا اختلفت اعناق الناس

فاضرب به الحجر ثم ادخل بيتك فكن حلسا ملقى حتى

تاتيك يد خاطئة او منية قاضية“-

(رواه الطبراني في الكبير والوسط ورجال الكبير ثقات (مجمع الزوائد،

كتاب الفتن، باب ما يفعل في الفتن، حديث: ۱۲۳۲۸)

ترجمه: په دې توري سره د الله په لاره کېنې جهاد کوه بيا کله چي

دَ خَلتو پِه سَتھونو کھنڀے اختلاف پيدا شي نو دا پورے گھتے لہ راو اچھو،
 او (پے حرکتہ) يو پروت ثابت جو پرشہ تردي پوري چي ستا خوانہ يو
 خطا کار لاس راشي (چي هغه به تا په ظالمانه طرفے سره قتل کړي)
 يا تالره مرگ راشي چي ستا فيصله او کړي۔

او دا واقعه د حضرت ابن عباسؓ نه هم په دي الفاظو سره روايت

شوي ده:

”ان النبي ﷺ اعطى محمد بن مسلمة سيفاً فقال: ”قاتل المشركين
 ما قوتلوا فاذا رأيت سيفين مختلفين بين المسلمين فاضرب حتى ينثلم واقعد
 في بيتك حتى تاتيك منية قاضية او يد خاطئة“۔ ثم اتيت ابن عمر فحدثني
 علي مثاله عن النبي ﷺ۔“

(مجمع الزوائد، كتاب الفتن، باب ما يفعل في الفتن، حديث: ۱۲۳۲۹)

ترجمه: نبي کریم ﷺ حضرت محمد بن مسلمة لره يوه توره ورکړه
 او وئے فرمائيل: کله چي د مشرکانو سره جنگ وي، ته د دي توره
 په ذريعه د هغوی سره جنگ کوه، بيا چي نه کله او بگورے چي د
 مسلمانانو به مينځ کښے دوه توري د يو بل سره چليکي نو ته دا توره
 هم او وهه، تردي پوري چي دا پسه شي، او بيا په خپل کور کښے
 کينه ترسو پوري چي ستا مرگ راشي چي ستا فيصله او کړي، يا خه
 کاخطا کار لاس تاته راورسيکي۔

(۱۹) فاتح ايران د حضرت خالد بن عرفصهؓ نه روايت دے چي

حضور ﷺ هغه ته او فرمائيل:

”يا خالد انها ستكون بعدى أحداث وفتن واختلاف فان استطعت

ان تڪون عبدالله المقتول لا القاتل فافعل“۔

(رواه احمد والبخاري والطبراني وفيه علي بن زيد وفيه ضعف وهو حسن الحديث وبقيه

رجالہ ثقات۔ (مجمع الزوائد، كتاب الفتن، باب ما يفعل في الفتن، حديث: ۱۲۳۳۴)

ترجمہ: اے خالدہ زما نہ ورستو به ڀيري حادثي وي، او فتني به رازي،

او اختلافات به وي که دا کولي شي نو ضرور او کړه چي د الله

مقتول بند جوړ شه قاتل مه جوړيگه۔

(۲۰) حضرت ابن عمرؓ خپله واقعه اوروي:

”قلت لجندب اني قد بايعت هؤلاء يعني ابن زبير وانهم

يريدون ان اخرج معهم الى الشام فقال: امسك فقلت: انهم

يأبون قال: افتد بما لك فقلت: انهم يأبون الا ان اضرب

معهم بالسيف فقال جندب حدثني فلان ان رسول الله ﷺ

قال: بجيشي المقتول بقاتله يوم القيامة فيقول: يارب سل هذا

فيم قتلني“ قال شعبة: واحسبه قال: فيقول: ”علام قتلته

فيقول: قتلته على ملك فلان“ قال: فقال جندب: فاتقها“۔

(رواه احمد والطبراني ورجالہ رجال الصحيح (مجمع الزوائد، كتاب الفتن، باب

فيما يكون من الفتن، حديث: ۱۲۲۸۶)

ترجمہ: ما حضرت جندب ته اوپيل چي ما د هغه خلقونه يعني د

عبدالله بن زبير نه بيعت کړې ده او هغوي غواړي چي زه د هغوي

سره شام ته د جنگ د پاره لاړشم۔ حضرت جندب او فرمائيل: ته

خپل مال ورکړه مخان ترينه خلاص کړه ما اوپيل: هغوي خود دي نه

علاوه بله خبره نه مني چي مخه د هغوي سره توره وچلوم په دي

باندی حضرت جندبؓ او فرمائیل چي ماته فلاں صاحب ویلی دی چي هغه درسول الله ﷺ نه اوریدلی دی ”چی د قیامت په ورخ به مقتوبل خپل قاتل راوولی او (الله ته) به وائی یاربه ته د ده نه تپوس او کړه چي ده هغه ولی قتل کړه یم؟ شعبه (د دے حدیث راوی دے) وائی چي محما گمان دا دے چي تاسو هم دا فرمایله وو۔ خي ”الله تعالیٰ به د قاتل نه تپوس او کړی“ چي تا دے په خه خبره قتل کړه وو؟ ”هغه به وائی چي ما دے د فلانکی کس د حکومت په خاطر قتل کړه وو۔ د دی نه ورستو حضرت جندبؓ او فرمائیل: ”بس وس د دی کارنه محان ساته“۔

(۲۱) حضرت ابو امامهؓ نه روایت دے چي حضور اقدس ﷺ ارشاد

فرمایله دے:

”ان الله عزوجل لم يحل في الفتنة شيئا حرمه قبل ذلك ما بال احدكم يأتي اخاه فيسلم عليه ثم يحيى بعد ذلك فيقتله“۔
(رواه الطبرانی وفيه عبدالملك بن محمد الصنعاني وثقه ايوب بن سليمان وغيره وفيه ضعف (مجمع الزوائد، كتاب الفتن، باب حرمة دماء المسلمين، حديث: ۱۲۳۱۱)

ترجمه: الله تعالیٰ د فتنے په زمانه کېنې خه داسه شی نه دے حلال کړه چي هغه د هغه نه مخکېنې حرام کړه وو (بیا) تاسو له خه او شی چي په تاسو کېنې یو کس د خپل رور څنگ له راشي هغه ته سلام او کړی، بیا ورستو راشي نو هغه قتل کړې۔

د خانہ جنگی په وخت کبني

د صحابو^{رض} عمل

کله چې د حضرت عثمان رضی الله عنه د شهادت نه ورستو د مسلمانانوں په مینځ چې د خانہ جنگی فتنے راغلي۔ نو په کومو صحابو^{رض} چې به د کوم اړخ نه حق ظاهر شوو۔ نو هغوی په دیانت داری، سره د هغه اړخ ملگرتیا کړی ده۔ خو چې کومو حضراتوں دا فیصله نه شوه کولې چې حقہ ډله کومه ده۔ نو هغوی د حضور ﷺ د دے ذکر کړل شوو هداياتوں په رنډا کبني جدا پاتے شوو۔

حضرت ديسه بنت اهبان رحمها الله فرمائي چي:

”جاء علي بن أبي طالب إلى أبي فدعاه إلى الخروج معه فقال له أبي ان خليلي وابن عمك عهد الي اذا اختلف الناس أن اتخذ سيفاً من خشب فقد اتخذه فان شئت خرجت به معك قالت فتركه“۔ قال أبو عيسى وفي الباب عن محمد بن مسلمة وهذا حديث حسن غريب لانعرفه الا من حديث عبد الله بن عبيد۔

(سنن الترمذی، کتاب الفتن، باب ما جاء في اتخاذ سيف من خشب في

الفتنة، حديث: ۲۲۰۳)

ترجمه: حضرت علي بن ابوطالب رضی الله عنه حماد د والد صاحب خواته تشریف راوړو، او هغوی ته ئے دعوت ورکړو چې زموږ سره د جنگ د پاره د راوځي، نو حماد والد صاحب ورته او فرمائيل:

”عُما حليل او ستاسو ڌ تره ڄوے (يعنى حضور ﷺ) ماته دا وصيت ڪرے ڏے۔ ڇڻي ڪله په خلقو ڪبے اختلاف پيدا شي نو زه ڌ عان ڌ پاره ڌ لڙگي يوه توره جوڙه ڪرم۔ وس ماهغه توره جوڙه ڪري ده وس ڪه تاسو غواڙي نو زه به هغه ڌ لڙگي توره راوا حلم او ستاسو سره به لڙشم؟ حضرت علي رضی اللہ عنہ ڇڻي دا واوريڊل نو هغه ئي پريخودو۔

ڪله ڇڻي حضرت علي رضی اللہ عنہ ڌ خپلو مخالفينون سره جنگيدولو نو حضرت أسامه بن زيد رضی اللہ عنهما هغوي نه دا پيغام ليگئے وو۔

”لو كنت في شدة الأسد لاحتببت أن أكون معك فيه ولكن هذا أمر لم أره“۔

(صحيح البخاري، كتاب الفتن، حديث: ۷۱۱۰)

ترجمه: ڪه چرته تاسو ڌ زمري په جامو ڪبني وئي، نوبيا به هم ما دا بنو بنول ڇڻي زه په هغه ڪبے هم ستاسو سره اوسيدلے، خود ترسو پورے ڇڻي دا (ڌ خانه جنگي) معاملہ ده، دا داسے معاملہ ده ڇڻي زه په ڏے ڪبے (حصه اغستلو) ته ڇه نه وائم۔

حضرت محمد بن سيرين رحمة الله عليه فرمائي:

”لما قيل لسعد بن أبي وقاص: ألا تقاتل انك من أهل الشورى وأنت أحق بهذا الأمر من غيرك قال: لا أقاتل حتى يأتوني بسيف له عينان ولسان وشفتان يعرف المؤمن من الكافر فقد جاهدت وأنا أعرف الجهاد“۔

(رواه الطبرانی ورجاله رجال الصحيح (مجمع الزوائد، كتاب الفتن، باب
حرمة دماء المسلمين: ۱۲۳۱۸)

ترجمه: ”کله (د مسلمانانوں په مينځ کېنې د جنګ په موقع) چې
حضرت سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه ته اوښلې شو: ”تاسو
جنګ نه کوی؟ ولې چې تاسو خو د اهل شوری نه یئ، او د نورو
په نسبت خوتاسو په دیکېنې د حصه اغستو زیات حقدار یئ؟ نو
حضرت سعد رضی الله عنه جواب ورکړو: ”زه د هغه وخته پورې
جګړه نه کوم ترسو پورې چې دا خلق مالره داسه توره رانورې چې
د هغه دوه سترګې وی، یوه ژبه وی، دوه شونډې وی، چې هغه
مسلمان د کافر نه جدا پیژنی ځکه چې ما جهاد کړې دے، او زه
پیژنم چې جهاد څنگه وی؟

د حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما شاګرد حضرت نافع
رحمة الله عليه فرمائی:

”عن ابن عمر رضی الله عنهما آتاه رجلان فی فتنۃ ابن الزبیر
فقالا ان الناس ضیعو او أنت ابن عمر وصاحب النبی صلی
الله علیه وسلم فما يمنعک أن تخرج؟ فقال: یمنعنی أن الله
حرّم دم أخی فقالا: ألم یقل الله وقاتلوهم حتی لا تكون فتنۃ،
فقال: قاتلنا حتی لم تکن فتنۃ، وکان الدین لله، وانتم تریدون
أن تقاتلوا حتی تكون فتنۃ، ویكون الدین لغير الله“۔

(صحيح البخاری، كتاب التفسیر، سورة البقرة، باب قوله تعالى:

”وقاتلوهم حتی لا تكون فتنۃ“ حدیث: ۴۵۱۳)

ترجمه: د حضرت عبدالله بن زبیر رضی الله تعالی عنهما په زمانه
کېنې چه کومه فتنه وه په هغه کېنې دوه کسان د حضرت عبدالله

بن عمر رضی اللہ عنہ نخواستہ راغلل، اووئو وئیل چي خلق ضائع
 کيگی، او تاسو د حضرت عمر رضی اللہ عنہ زوئو یئی، او د نبی
 کریم ﷺ صحابی یئی۔ نو بیا تاسو د دے خبرے نہ خہ شے منع کرے
 یئی چي تاسو باهر ته اوزی (او په جگره کینے شریک شئی؟)
 حضرت عبداللہ بن عمر رضی اللہ عنہما او فرمائیل: ”زه د خبرے منع
 کرے یم چي اللہ تعالیٰ محما د رور وینه تو یول حرام کری دی۔“ په
 دے خبره هغوی اوئیل: ”اللہ تعالیٰ دا نه دی فرمائیلی: چي د دوی سره
 جنگ کوی، د دے پورے چي فتنه باقی پاتے نشی۔ حضرت ابن عمر
 او فرمائیل: ”مونږه جنگ کرے دے، د دے پورے چي فتنه ختمه شوی
 ده، او دین د اللہ شوء دے، او تاسو غواږوئو چي جنگ کوی، د دے
 پورے چي فتنه پیداشی، او دین د اللہ نه علاوه د بل جاشی۔“

د حضرت عبداللہ بن عمر رضی اللہ عنہ په پاڪه زندگي کینے د
 حجاج بن یوسف او د نورو حکمرانانو دور تیر شوء دے چي په هغه
 کینے ږیره خانه جنگیانی شوی دی، او خلقو د خپلو حکمرانانو خلاف
 توره راغستی دی۔ خو حضرت عبداللہ بن عمر رضی اللہ عنہما په
 هر دور کیني په خپل دے موقف بانده په سختی سره ولاړ وو۔ تردئو پورے
 چي د یزید خلاف هم هغوی په خه کاروائی کینے حصه نه ده اغستی،
 بلکه خپلو فرزندانو ته ئه هم وئیلے دی چي که چاپه جنگ کینے حصه
 واغسته نو د هغه سره زما هیخ تعلق نشته د هغوی دا الفاظ دی۔

”انی لا أعلم غدرا أعظم من أن یباع رجل علی بیع اللہ
 ورسوله ثم ینصب له القتال وانی لا أعلم أحدا منکم خلعه

ولا بايع في هذا الأمر الا كانت الفيصل بيني وبينه“۔

(صحيح البخاري، كتاب الفتن، حديث: ۷۱۱۱)

ترجمہ: ماتہ د دے نہ بلہ غتہ غداری نہ دہ معلومہ چہ کوم کس سرہ
 دَ اللہ او دَ رسول پہ نوم بیعت او کرے شی، بیا دَ ہغہ خلاف جنگ
 شروع کرے شی، کہ چری ماتہ ستاسو نہ دَ چاہہ بارہ کبے دا
 معلومہ شی چہ ہغہ دَ ہغوی خلاف بغاوت کر لے دے، یا پہ ہغہ
 بغاوت ئے بیعت کرے دے، نو دا خبرہ بہ زما او دَ ہغہ پہ مینخ
 کبے (جدائی پیدا کولو دَ پارہ) فیصلہ کونکے وی۔

حضرت سلمہ بن اکوع رضی اللہ عنہ ہم دَ خانہ جنگی پہ زمانہ
 کبے مدینہ منورہ پریخودہ او نزدے پہ یو کلی ربزہ کبے ئے استو گنہ اختیار
 کرے وہ، او دَ مرگ نہ شو ورخے مخکبے ئے مدینے منورے تہ تشریف
 راوے۔ (صحيح البخاري، كتاب الفتن، باب التعرب في الفتن، حديث: ۷۰۸۷)

او حضرت حمید بن ہلال رحمہ اللہ فرمائی:

”لما هاجت الفتنۃ قال عمران بن حصین لحجیر بن الربیع
 العدوی اذهب الی قومک فلتنتہم عن الفتنۃ قال: انی
 لمعموز فیہم وما أطاع قال: فأبلغہم عنی وانہم عنہا۔ قال:
 وسمعت عمران یقسم باللہ: لان أکون عبدا حبشیا أسود فی
 أعنر حصبات فی رأس جبل أراعامن حتی یدرکنی أجلی
 أحب الی أن أرمی أحد الصفین بسهم أخطأت أم أصبت“۔

رواہ الطبرانی ورجالہ رجال الصحیح (مجمع الزوائد: ۱۲۳۱۷)

ترجمہ: کلہ چہ دَ خانہ جنگی دَ فتنوں اوربل کرے شو نو حضرت

عمران بن حصین رضی اللہ عنہ حجیر بن ربیع عدوی ته اوئیل چہ
 خپل قوم ته لار شه او هغوی په دے فتنوں کبے د حصه اغستو نه منع
 کړه۔ نو هغه او فرمائیل: چہ هغوی خو به لاس او چته وی۔ او محما
 خبره نه منی، نو حضرت عمران بن حصین رضی اللہ عنہ او فرمائیل:
 بیا محما د طرف نه هغوی ته دا پیغام ورسوه۔ او هغوی منع کړه۔
 حمید بن هلال فرمائی چہ حضرت عمران بن حصین رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ قسم او کړو ما دا واوریدل چہ: ” که چرته غه یو تک تور
 حبشی غلام جوړ شم او د یو غر په سر بیزی ساتم د دے پورے چہ
 ماته مرگ راشی نو ماته د دے خبرے نه زیاته خوبنه ده چہ زه د دوؤ
 جنگ کولو واله ډلو په صفونون کبے په چاه د غشی بجزار او کړم
 که داغشے ختاشی او یا په چا اولگی۔“

د حضرت حذیفه بن یمان رضی اللہ تعالیٰ عنهما په باره کبے زید
 بن وهب فرمائی چہ خلق په هغه زمانه کبے د امیر نه په بعضے خبرو خفه
 وو یو سرے راغلو حضرت حذیفه ته ئے اوئیل: چہ تاسو امر بالمعروف او
 نهی عن المنکر ولے نه کوی؟ حضرت حذیفه پوهه شو چہ د ده اشاره دے
 طرف ته ده چہ د امیر خلاف غه بغاوت او کړے شی، په دے باندي هغوی
 او فرمائیل:

”ان الامر بالمعروف والنهی عن المنکر لحسن، ولیس من
 السنه أن تشهر السلاح علی أميرك“۔

(کشف الاستار عن مسند البزار، ج ۲ ص ۲۵۱، حدیث: ۱۶۳۳، ومجمع
 الزوائد ج ۵ ص ۲۲۴، حدیث: ۹۱۳۴ وفيه حبيب بن خالد وثقه ابن حبان
 وقال أبو حاتم: ليس بالقوی)

ترجمہ: امر بالمعروف او نہی عن المنکر (یعنی دَ اِیکِی دعوت ورکول
 او دَ بدئی نہ منع کول) بیشکۂ خہ خبرہ ده، خو دا سنت نہ دی چہی تہ پہ
 حنبل امیر پسے تورہ راواخلہ او پہ ہغہ لاس او چت کہری۔

د دے احادیثو لہ کبلہ دَ سلف صالحین نہ نقل کړے شوی دی چہی
 ہغوی دَ بدتر نہ بدتر حکمرانانو پہ مقابلہ کبے ہم دَ اسلحے دَ بغاوت نہ
 لرے والے اختیار کړے وو۔ دَ حضرت امام بن حنبل رحمة اللہ علیہ پہ زمانہ
 کبے معتزلہ پہ حکومت باندے مسلط کړے شوے وو۔ او کوم خلقو دَ ظلم
 او زبردستی بنکار جوړیدل۔ پخپلہ امام احمد بن حنبل رحمة اللہ علیہ ئے
 اتہ ویشت (۲۸) میاشتے پہ جیل خانہ کبے بندیوان کړے وو۔ او پہ دے
 دوران کبے ئے ہغہ دَ مودو پورے بیمار وو ددے وجے بالکل دَ گمراہا او دَ
 باطل عقیدو دَ رواج دَ پارہ پہ عوامو باندے دَ ظلم و ستم بازار گرم وو۔ نو
 محکہ دَ بغداد ډیر علماء دَ حضرت امام احمد بن حنبلؒ پہ خدمت کبے
 حاضر شوو، او دا خبرہ ئے محکمے کړہ چہی وس خبرہ دَ حدنہ وتلی ده، د
 دی وجے دَ موجودہ حکومت خلاف بغاوت کول پکار دی، حضرت
 امام احمد بن حنبلؒ دَ ہغہ وخت دَ حاکم عقیدے سراسر گمراہی بلکہ
 کفر تہ نژدے گنرلہ، او پہ داسے عقیدو لرونکو امیر پسے مونخونہ ئے دوبارہ
 کول خو دا خبرہ ئے قبولہ نہ کړہ او خانہ جنگی ئے خوبنہ نہ کړہ، حافظ
 شمس الدین ذہبی رحمة اللہ دا واقعہ پہ دے الفاظو بیا نوی۔

”قال حنبل: لم یزل أبو عبد الله بعد ان برء من الضرب
 یحضر الجمعة والجماعة ویحدث ویفتی حتی مات
 المعتصم و ولی ابنه الواثق فأظهر ما أظهر من المحنة والمیل

الى احمد بن ابى داود وأصحابه۔ فلما اشتد الامر على اهل بغداد وأظهرت القضاة المحنة بخلق القرآن وفرق بين فضل الانماطى وبين امرأته وبين أبى صالح وبين امرأته كان أبو عبدالله يشهد الجمعة ويعيد الصلاة اذا رجع ويقول: تؤتى الجمعة لفضلها والصلاة تعاد خلف من قال بهذه المقالة۔ وجاء نفر الى أبى عبدالله وقالوا: هذا الامر قد فشا وتفاقم ونحن نخافه على أكثر من هذا وذكروا ابن أبى داود وأنه على أن يأمر المعلمين بتعليم الصبيان فى المكاتب: القرآن كذا وكذا فنحن لا نرضى بامارته فمنعهم من ذلك وناظرهم“۔ (سير أعلام النبلاء ج ۱۱ ص ۲۶۳، ترجمة الامام احمد بن حنبل رحمه الله تعالى، ط: مؤسسة الرسالة)

ترجمه: (د امام احمدؑ د تره زوے) حضرت حنبل رحمة الله عليه فرمائی: چې امام احمدؑ چې د کوږو وهلونو زخمونه جوړ شو نو د هغه نه ورستو به د جمعې او جماعت مانجھ لره تلو، حديث به ئې لوستلو او فتوے به ئې ورکولې د دے پورے چې معتصم مړ شو، او د هغه زوے واثق حکمران جوړ شو، نو هغه صف (د معتزله د سردار) د احمد بن ابى داود د هغه ملگرو طرف ته میدان ظاهر کړو۔ او نور ئې د تشدد نشانه جوړ کړل، کله چې معامله ډیره سخته شوه او قاضيانوهم (د اهل سنت والجماعت خلاف) د قرآن په مسئلوں کېنې د تشدد فيصلے شروع کړے او فضل انماطى او ابو صالح (ته ئې کفار او ئیل) بنجے ئې د هغوى نه جدا کړے، نو امام احمد رحمة الله عليه د جمعې د فضيلت د وجے نه په جمعه کېنې خو به شاملیدو،

خود دے گمراها عقيدو لرنکو خلقو ورستو چي کوم منحونه ئے کول هغه به ئے دوباره راگرجول، په داسے موقع کبے څه خلق د امام احمدؑ خواه ته راغلل، اووئے وئيل چي دا گمراهي وس ډيره خوره شوی ده، او دا معامله د حد نه وتلے ده، او مونږ ته شک دے چي حکومت به د دے نه هم زیاته گمراهي خوره کړی، هغوی داهم اوئيل چي ابن ابی داود دا خبره خوره کړے ده چي هغه به ټولو استاذانو ته دا حکم ورکوی چي هغه په مکاتب کبے ماشومانو ته د قرآن شریف په باره کبے د داسے (گمراه) عقيدو تعليم ورکوی، د دے وچے مونږ د دے موجوده حکومت په حکمراني باندے راضي نه یو، او مسلم بغاوت کول ئے غوښتل) خو حضرت امام احمد بن حنبل رحمه الله عليه هغوی منع کړل، او د هغوی سره ئے په دے خبره کبے مناظره وکړه، دا واقعه قاضي ابويعلى رحمه الله عليه په دے الفاظو بيان فرمائی:

”قال حنبل في ولاية الواثق: اجتمع فقهاء بغداد الى أبي عبدالله (يعني امام احمدؑ) وقالوا هذا أمر قد تفاقم وفسأ۔ يعنون اظهار الخلق القرآن۔ نشاورك في أنالسنا نرضي بامارتہ ولا سلطانه فقال: ”عليكم بالانكرا بقلوبكم، ولا تخلعوا يدا من طاعة، ولا تشقوا عصا المسلمين“۔

(الاحكام السلطانية لأبي يعلى ص ۲۱)

ترجمه: حنبل رحمه الله عليه فرمائی چي د بغداد فقهاء د امام احمدؑ خواه ته ټول په جمع راغلل او وئې فرمائيل چي دا معامله يعني دخلق قرآن په اظهار باندے مجبورول خوره شوه او د حدنه خبره اوږدېده۔ مونږ ستا سو سره د مشورے د پاره راغلی یو، چي مونږ د دے خليفه

په حکومت او دده په اميری راضی نه یو۔ په دی خبره باندے امام احمد رحمة الله عليه او فرمائیل: ”چې ستاسو په زړونو کښی چې څه خبره ده تاسو هغه غلطه او ځنړی تاسو د حکومت تسلیمولونه لاس مه راکاځی، او په مسلمانانوں کښی اختلاف مه پیدا کوئی۔

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه د حضرت حسن بن صالح رحمة

الله عليه تذکره کوی او دایه لیکلی دی:

(الحسن بن صالح) کان یری السیف یعنی کان یری الخروج بالسيف على ائمة الجور وهذا مذهب للسلف قديم لكن استقر الامر على ترك ذلك لما رأوه قد افضى الى أشد منه ففي وقعة الحرة ووقعة ابن الاشعث وغيرهما عظمة لمن تدبر۔۔۔والحسن مع ذلك لم يخرج على أحد وأما ترك الجمعة ففي جملة رأية ذلك أن لا يصلى خلف فاسق ولا يصحح ولاية الامام الفاسق فهذا ما يعتذر به عن الحسن وان كان الصواب خلافه فهو امام مجتهد۔

(تهذيب التهذيب ج ۲ ص ۲۸۸، ترجمة الحسن بن صالح)

ترجمه: حسن بن صالح رحمة الله عليه د ظالم حکمران خلاف مسلح بغاوت ته جائز وئیل: او دا د سلف صالحین زور مذهب ده۔

خو ورستو د اُمت په رائے باندے دا قرار جوړ شو چې داسے نه دی کول پکار ول چې د امت علماؤ د دے خبرے مشاهده کړے ده، چې مسلح بغاوت د مخکښی نه زیات د خرابو حالاتوں سبب ده، ځکه د حره په واقعاتوں او ابن الاشعث په واقعاتوں کښی د غور کولو او د

عبرت حاصلونون یو غټ سبق موجود دے۔ او حضرت حسن صالح

هم د دے (جائز گټرلو) باوجود د چاه خلاف بغاوت نه دے کرے۔

او دا حافظ ابن حجر رحمة الله عليه د صحیح بخاری په شرح

کښه عبدالله بن عباس رضی الله عنه د دے حدیث تشریح کوی کومه چې

”د بدکار حکمرانانو سره طرز عمل“ په عنوان د لاندے حدیث نمبره په

طور تیره شوه، هغوی لیکئی:

”قال ابن بطلال: في الحديث حجة في ترك الخروج على

السلطان ولو جار، وقد أجمع الفقهاء على وجوب طاعة

السلطان المتغلب والجهاد معه وأن طاعته خير من الخروج

عليه لما في ذلك من حقن الدماء وتسكين الدهماء،

وحجتهم هذا الخبر وغيره مما يساعده، ولم يستثنوا من

ذلك الا اذا وقع من السلطان الكفر الصريح فلا تجوز طاعته

في ذلك، بل تجب مجاهدته لمن قدر عليها“۔

ترجمه: علامه ابن بطلال فرمائی چې په دے حدیث کښه د دے خبره

دلیل دے چې بادشاه که خومره هم ظالم ولے نه وی، دهغه خلاف

مسلح بغاوت نه دی کول پکار، او د فقهاؤ په دے خبره اجماع ده،

چې کوم بادشاه چې په جبر سره حاکم جوړ شوه وی په جائز

کارونو کښه (یعنی پخپله ئے محان حاکم جوړ کرے وی) د هغه

اطاعت هم واجب دے، او د هغه سره یو محائے جهاد هم کول پکار

دی، او د هغه اطاعت کول د هغه خلاف د بغاوت نه زیات بهتر

دی، ولے چې په دی طریقہ کښه د وینه تویدلو او د مصیبت نه د

خلاصیدو ذریعہ دہ، او دَ فقہاء کراموں دلیل دا حدیث دے، او دَ دے
 نہ علاوہ ہغہ حدیثونہ کوم چہی د دے تائید کوی، او فقہاء کراموں د
 دے حکم نہ خہ صورت ہم دَ دے نہ علاوہ نہ دے ویستلے چہی دَ
 بادشاہ کفر واضح صادر وی، نو پہ ہغے کہنے دَ ہغہ اطاعت جائز نہ
 دے، بلکہ چہی شوک قدرت لری، پہ ہغہ جہاد فرض دے۔

بعض فقہاء کراموں فرمائیلی دی چہی کہ خہ خلق دَ ظالم حکمران
 دَ ظلم خلاف راوچت شی نو کہ چرتہ ظلم واضح وی نو دَ ہغوی مرستہ
 دِ او کرے شی او کہ چرتہ ظلم واضح نہ وی نو نہ دَ بادشاہ مرستہ دِ او کرے
 شی او نہ دَ ہغہ خلقو۔

(ردالمختار، باب البغاة، ج ۴ ص ۲۶۴، ۲۶۵)

نو د دے نہ مراد دَ حکومت دَ تخت التہا کولو دَ پارہ بغاوت نہ دے
 بلکہ دَ ظلم دفاع کول دی۔ (امداد الفتاویٰ ج ۵ ص ۱۲۱)

حکیم الامت حضرت مولانا اشرف علی تھانوی قدس سرہ پہ
 امداد الفتاویٰ کہنے پہ دے موضوع تفصیلی بحث کرے دے۔ چہی پہ کومو
 صورتونوں کہنے دَ حکومت خلاف بغاوت جائز دے او پہ کومو
 صورتونوں کہنے دَ حکومت خلاف بغاوت ناجائز دے، او د دے خلاصہ
 ماپہ تکملہ فتح الملہم کہنے بیان کرے دہ، خود دے حاصل دا ہم دے چہی
 دَ کفر بواح (یعنی واضحہ کفر) پہ کومو صورتونوں کہنی چہی دَ مسلح
 بغاوت او کار وایئ اجازت دے، پہ ہغے کہنے دا شرط ہم دے۔ چہی د دے
 خبرے ویرہ نہ وی چہی د دے بغاوت پہ نتیجہ کہنی مسلمانان دَ منحکبے
 نہ پہ برتر صورتحال کہنی شی (دَ تفصیل دَ پارہ او گورئی امداد الفتاویٰ

پج ۵ ص ۱۲۲. کتاب ما يتعلق بالحديث، بعنوان ”جزل الکلام فی عزل الامام)
 اور دا سربراہ جو مسلم دے ہم چي قبول خلق دے يو داسے کس پہ
 سربراہی (مشرقی) باندے متفق شی چي هغه واقعه په شرعی اعتبار سره د
 حکمرانی قابله دی۔

د تاریخ د مطالعے نه دا خبره بنکاره گپری۔ چي په تیره زمانه کینے
 کله چي هم د چاه صاحب اقتدار خلاف مسلح بغاوت شوع دے، خلاصه
 دا چي د دے نتیجه د مسلمانانو په حق کینے بنه نه ده شوی، خو امت د
 دے نه زیات د خرابو حالاتو بنکار جوړ شوع دے، حکه علامه ابن تیمیه
 رحمة الله عليه لیکلی دی:

”وقل من خرج علی امام ذی سلطان الا کان ماتولد علی
 فعله من الشر أعظم مما تولد من الخیر، كالذین خرجوا علی
 یزید بالمدينة، وکابن الأشعث الذی خرج علی عبدالملک
 بالعراق، وکابن المهلب الذی خرج علی أبيه بخراسان،
 وکأبی مسلم صاحب الدعوة الذی خرج علیهم بخراسان
 ایضا، وکالذین خرجوا علی المنصور بالمدينة والبصرة
 وأمثال هؤلاء، وغایة هؤلاء اما أن یغلبوا واما أن یغلبوا، ثم
 یزول ملکهم فلا یكون لهم عاقبة، فان عبدالله بن علی وأبا
 مسلم قتلا خلقا كثيرا، وکلاهما قتله أبو جعفر المنصور،
 واما أهل الحرّة وابن الأشعث وابن المهلب، فهزموا وهزم
 أصحابهم، فلا أقاموا دینا ولا أبقوا دنیا، والله تعالی لا یأمر
 بأمر لا یحصل به صلاح الدین، ولا صلاح الدنیا، وان کان

فاعل ذلك من عباد الله المتقين ومن أهل الجنة، وكذلك أهل الحرّة كان فيهم من أهل العلم والدين خلق، وكذلك أصحاب ابن الأشعث--- وكان الحسن البصرى يقول: ان الحجاج عذاب الله، فلا تدفعوا عذاب الله بأيديكم، ولكن عليكم بالاستكانة والتضرع، فان الله تعالى يقول: "وَلَقَدْ أَخَذْنَاَهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُونَ" ولهذا استقر أمر هل السنة على ترك القتال فى الفتنة للأحاديث الصحيحة الثابتة عن النبي ﷺ وصاروا يذكرون هذا فى عقائدهم، ويأمرون بالصبر على جور الأئمة--

(منهاج السنة النبوية، ج ۲ ص ۳۱۳ و ۳۱۴، طبع المكتبة الحديثية، الرياض)

ترجمه: چاه چي هم د چاه صاحب اقتدار (مسلمان) حکمران خلاف بغاوت کرے دے د دی په نتیجه کبني داسی شر پیدا شوے دے۔ چي هغه د خیر پیدا کیدو په مقابله کبني زیات دے۔ د مثال په طور باندے په مدینه منوره کبني چي کومو خلقو د بريد خلاف ورزی وکړه۔ او دغه شان ابن اشعث چاه چي په عراق کبني د عبدالملك خلاف بغاوت وکړو او دا رنگه ابن المهلب چي په خراسان کبني ئے د خپل والد صاحب خلاف بغاوت وکړو او دغه شان ابو مسلم ده هم په خراسان کبني د حکمرانانو خلاف بغاوت وکړو۔ او په دے ترتیب باندے هغه خلق چي هغوی په مدینه منوره او بصره کبني د منصور خلاف بغاوت وکړو۔ او دغه مثال د نورو خلقو هم دے او د دے خلقو انجام دا وی چي یا خو دا خلق مغلوب او

ناڪامه شي او يا ڪه غالبه شي خود دے خلقو حڪومت دَ ڪه لڳ
 وخته پورے وي۔ او بيا ختم شي۔ او اخري انجام د دوي په حق
 ڪيبي نه وي۔ محڪه عبدالله بن علي او ابو مسلم ڊير خلق قتل ڪرے
 وو۔ او بيا دا دواړه دَ ابو جعفر منصور دَ لاسه قتل ڪرے شوو۔ او اهل
 حرّة ابن اشعت او ابن مهلب دوي او دَ دوي ملگرو شکست
 وخورو۔ دي د پار دَ هغوي دين نه په دنيا باقي پاتي شو۔ او دَ الله
 تعاليٰ د داسے ڪار حڪم نه فرمائي۔ چي هغه ڪيبي نه د دين برتري
 وي او نه دنيا اڃر ڪه د دے ڪار ڪولو والا دَ الله دَ پرهيزگار بندگوانو
 او اهل جنت والا نه ولے نه وي۔ او دغه دَ اصحاب حرّة حال دے چي
 په دوي ڪيبي لوئے لوئے عالم دين او نيڪان خلق موجود وو۔۔۔ او
 حضرت بصري رحمة الله عليه به فرمائيل چي حجاج بن يوسف د
 الله عذاب دے، د دے وجے نه دَ الله دَ عذاب تاسو پخيلو لاسونو دَ
 منع ڪولو ڪوشش مه ڪوي، خو تاسو لره پڪار دي چي دَ الله تعاليٰ
 منھڪي ته عاجزي او فرياد او ڪري، محڪه چي الله فرمائي:

”وَلَقَدْ أَخَذْنَاَهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَمَا
 يَتَضَرَّعُونَ“۔ (سورة المومنون: ۷۶)

ترجمه: يعني واقعه دا ده چي او مونڙه اخته ڪري وو دوي په عذاب
 ڪيبي نو دوي عاجزي نه وه ڪري رب په ظاهره او نه ووروي تيمت
 شوي دَ زڙه نه۔

په دے وجه دَ اهل سنت مسلك دا دے چي دَ فتنے په وخت ڪيبي د
 قتال اونه ڪرے شي، ولے چي صحيح احاديث ڪوم چي دَ نبي ڪريم ﷺ نه

ثابت دی، د هغه هم دا تقاضه ده او اهل سنت دا خبره په خپلو عقیدون کښی ذکر کوی، او د حکمرانانو په ظلم باندے د صبر کولو او د مسلح مقابله نه کولو تلقین ورکوی۔“

علامه ابن تیمیہ رحمۃ اللہ علیہ په دے موضوع باندے په تفصیل سره خبرے کوی او مخکښے فرمائی:

”وهذا كله مما يبين أن ما أمر به النبي ﷺ من الصبر على جور الائمة وترك قتلاهم والخروج عليهم هو أصلح الأمور للعباد في المعاش والمعاد وأن من خالف ذلك متعمدا أو مخطئا لم يحصل بفعله صلاح بل فساد ولهذا أثنى النبي ﷺ على الحسن بقوله ان ابني هذا سيد وسيصلح الله به بين فئتين عظيمتين من المسلمين“۔ (منهاج السنة النبوية، ج ۲ ص ۳۱۴) ترجمه: د دے ټولون واقعاتون نه دا خبره سرکندیگی چې نبی کریم ﷺ د ظالم حکمرانانو په ظلم باندے د صبر کولو او د مسلح مقابله د نه کولو چې کوم حکم ورکړے دے۔ هغه د خلقو د پاره د دنیا او آخرت په لحاظ سره زیاته غوره ده او چاه چې په قصد سره یا په غلطی سره د دے خلاف کړے دے د هغه د دے کارنه څه اصلاح نه ده شوی خو نقصان ترے نه شوی دے۔ او د دے وجه نبی کریم ﷺ د حضرت حسن رضی اللہ عنہ تعریف کړے دے ”چې عمار دا بچے سردار دے۔ او اللہ تعالیٰ به د ده د وجه د مسلمانانو د وه لویو ټلو په مینځ کښی صلح کوی“ مخکښے علامه ابن تیمیہ رحمۃ اللہ علیہ فرمائی:

”وان كان الفاعلون لذلك يرون أن مقصودهم الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر كالذين خرجوا بالحرّة وبدير الجماجم على يزيد والحجاج وغيرهما، لكن اذا لم يزل المنكر الا بما هو أنكر منه صار ازالته على هذا الوجه منكرا واذا لم يحصل المعروف الا بمنكر مفسدته أعظم من مصلحة ذلك المعروف كان تحصيل ذلك المعروف على هذا الوجه منكرا، وبهذا الوجه صارت الخوارج تستحل السيف على أهل القبلة حتى قاتلت عليا وغيره من المسلمين“ - (منهاج السنة النبوية، ج ۲ ص ۳۱۶ و ۳۱۷)

ترجمه: که چرته د مسلح بغاوت کونکو دا عیال ولی نه وی چي د هغوی مقصد د نیکی حکم کول او د بدی نه منع کول وی۔ مثلا کوم خلق چي حرّه او دیرالجماجم کینی د یزید او حجاج بن یوسف وغیره خلاف راوتلی وو۔ د هغوی مقصد هم داوو، خو که د یو غلطی لرے کول یو داسے شی نه بغیر نه کیگی چي هغه شی د هغه نه زیات غلط وی نو بیا دغه غلطی عتمول پخپله غلطی ده، او که یوه نیکی د یوی داسی بدی نه بغیر نه حاصلیگی چي د هغه نقصانات د نیکی د مصالح نه زیات وی نو هغه نیکی په هغه طریقہ سره اختیارول هم بدی ده۔

- خوارجون هم په دغه طریقہ باندے د اهل قبلے خلاف توره اوحتول حلال اوکنترل، تردے پورے چي د حضرت علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ او د نورو مسلمانانوں خلاف ئے مسلح جنگ او کرو۔
واخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمین۔

قتل اور خانہ جنگی

کے بارے میں

آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کے ارشادات

مفتی تقی عثمانی

مکتبہ معارف القرآن کراچی

(Quranic Studies Publishers)

**The Sanctity of
Human Life in
The Qur'ān
and
Sunnah**

**By
Mufti Muhammad Taqi Usmani**

**Translated By
Moulana Shakir Jakhura**

**Maktaba Ma'ariful Quran
(Quranic Studies Publishers)
Karachi - Pakistan**

تصانیف: حضرت مولانا مفتی محمد تقی عثمانی صاحب مدظلہ العالی

اصلاح معاشرہ	☆ التجارة والاقتصاد المعاصر في ضوء الإسلام (عربی)	قرآن - علوم قرآن
☆ اصلاحی خطبات (کامل سیٹ)	☆ An Introduction to Islamic Finance	☆ آسان ترجمہ قرآن (آرڈر جسدہ تحریکات - حواشی)
☆ اصلاحی مجالس (کامل سیٹ)	☆ The Historic Judgement on Interest	☆ مقدمہ معارف القرآن
☆ قرآن کی اصلاح	☆ Present Financial Crisis Causes & Remedies	☆ علوم القرآن
☆ پُر نور دعائیں	☆ اسلام اور محمد حاضر	☆ The Noble Quran 1 & 2 Vols
☆ نمازیں سنت کے مطابق پڑھیے	☆ تہذیبی کلام	☆ Ma'ariful Quran (8 Vols.)
☆ ارشادات کا یہ	☆ دو عالمہ درس کا نصب و نظام	☆ Quranic Science
☆ حدود و آرائش ایک مٹی جانور	☆ اسلام اور جنت پستی	☆ حدیث علوم حدیث
☆ خانہ دینی اختلافت کے سبب اور ان کا حل	☆ نظام شریعت اور اس کے مسائل	☆ انوار الہامی شرح صحیح بخاری
☆ معاشرتی حقوق و فرائض	☆ موجودہ پر آشوب دور میں علماء کی ذمہ داریاں	☆ حضور ﷺ کے فریاد (تجربہ حادیث)
☆ نقل اور فائدہ جنگی کے بارے میں آنحضرت ﷺ کے ارشادات	☆ اسلام اور سیاست حاضرہ	☆ تکمیلہ فتح المسلمون (شرح صحیح مسلم ۶ جلدوں میں)
☆ اصلاحی ماحول (کامل سیٹ)	☆ ہمارے عالمی مسائل	☆ درس ترمذی (۳ جلد)
☆ اصلاح معاشرہ	☆ کلیتہاً دشمن اور اس کی تہذیب	☆ مجتہدیت
☆ آسان نیکیاں	☆ حکیم الامت کے سیاسی افکار	☆ تقریر ترمذی (۲ جلد)
☆ شہری تقریریں	☆ اسلام اور سیاسی نظریات	☆ Sayings of Muhammad ﷺ
☆ ذکر و فکر	☆ نظریہ معاشرہ - حول التعليم الاسلامی (عربی)	☆ The Authority of Sunnah
☆ ماحول مطالعی	☆ Islam and Modernism	☆ نقد - علوم فقہ و فرائض
☆ حقوق اہل اہل و معاملات	☆ ریڈیو سائیت / آقا دینیت	☆ فتاویٰ عثمانی (۳ جلد)
☆ خانہ دینی حقوق و فرائض	☆ ہائل سے قرآن تک (۳ جلدوں میں)	☆ فقہی مقالات (کامل سیٹ ۲ جلد)
☆ اپنے گمراہ کو بچانے	☆ ہائل کیا ہے؟	☆ حدیثی فیصلے (کامل سیٹ)
☆ اسلام اور ہماری زندگی	☆ فتاویٰ عثمانی اور طرہ اسلامیہ کے موقوف	☆ احکام احکاف
The Language of Friday Khutbah	☆ صیاحت کیا ہے؟	☆ ضیاء دارالت
Easy Good Deeds	☆ ماہی النصرانیہ ۱ (عربی)	☆ بحوث فی قضایا الفقیہہ معاصرہ (عربی)
Perform Salah Correctly	☆ What is Christianity?	☆ احکام اہل الذبائح (عربی)
Discourses on Islamic Way of Life (10 Vols.)	☆ Qadianism on Trial	☆ The Rules of I'tikaf
The Sanctity of Human Life in the Quran & Sunnah	☆ اسلامیات (مختصر)	☆ Contemporary Fatawa
Radiant Prayers	☆ حضرت عوادؓ اور تاریخی حقائق	☆ The Rulings of Slaughtered Animals
Spiritual Discourses	☆ زائش	☆ معیشت - تجارت - اسلامی بینکنگ
Islamic Months	☆ تیسرے	☆ اسلام اور جدید معیشت و تجارت
☆ سوانح سدا کرے	☆ کلیدی شہری حیثیت	☆ غیر سرکاری بینکاری انجمنی مسائل کی فقہی اور اخلاقیات کا جائزہ
☆ میرے والد میرے شیخ	☆ The Legal Status of Following a Madhab	☆ اسلام اور جدید معاشی مسائل (کامل سیٹ ۸ جلد)
☆ میرے حضرت عارفی	☆ سفر نامے	☆ موجودہ عالمی معاشی بحران اور اسلامی تعلیمات
☆ اکابرہ یوں بتا دیا ہے؟	☆ جہان ناریہ (نیرنگوں کا سفر نامہ)	☆ سو پر تاریخی فیصلہ
☆ نقوش و نشان	☆ دنیا میرے گھر (سفر نامہ)	☆ تہذیب معاشی کلام
☆ سدا کرے	☆ سرد سفر (سفر نامہ)	☆ اسلامی بینکاری کی بنیادیں
☆ ابلاغ عارفی نمبر	☆ اہل بیابان چاندروز	☆ اسلامی بینکاری تاریخ و تئیکس مقرر
☆ ابلاغ مفتی اعظم نمبر	☆ انڈس میں چاندروز	

د تعلیم الاسلام راڈیو ویب پائپی لہ خوا:

www.taleemulislam-radio.com